

tidsskrift.dk

Carl XII og hans Angreb paa Norge 1716 og 1718.

Historisk Tidsskrift, Bind 3. række, 6 (1867)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_3rk_0006-PDF/hto_3rk_0006_81206.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=81206>

pdf genereret den : 29/5-2008

Carl XII og hans Angreb paa Norge 1716 og 1718.

Af A. Faye.

At forene Norge med Sverige havde længe været en af Sveriges Konger yndet Plan. Erik XIV var ikke langt fra at naae Maalet, da Nordmændene vare misfornøiede med den danske Styrelse og de Svenske gjorde store Fremskridt baade Søndenfelds og Nordenfelds og fandt ikke faa Tilhængere. Forsøget mislykkedes imidlertid, og den voldsomme Maade, hvorpaa Krigen førtes ved Brand og Plyndren fra begge Sider, lagde Grund til gjensides Forbittrelse og et Nationalhad, som paafølgende Krige, der ogsaa væsentlig bestode i Plyndring og Brand, vedligeholdte.

Det alvorligste Forsøg paa at forene Norge med Sverige skete 1716 og 1718, da den krigerske Carl XII, efterat være hjemkommen fra sine eventyrlige Toge mod Syden nu vendte sine Vaaben mod Norge. Mange have fundet dette Angreb under de forhaandenværende Omstændigheder ubesindigt, ja dumdrigt; men man vilde vist have dømt ganske anderledes, hvis ikke uberegnelige Uheld havde indtruffen, og Lykken, som i tidligere Dage havde tilsmilet sin Yndling, nu svigtede.

I al Fald vil man ved nøiere at betragte Forholdene i Norge, som visselig vare Carl vel bekendte, finde, at

der var Mangt og Meget, som maatte spaae en Carl et lykkeligt Udfald. Landets Styrelse var svag og Forsvarsanstalterne saa usle som muligt. Regjeringen i Norge førtes af et Collegium, som bar Navn af Slotsloven, der var indrettet 1704 og havde sit Sæde paa Akershusfæstning. I Spidsen for samme stod Baron Krag, en dansk Mand, uden fremragende Evner og uden den Dygtighed, som under farlige Tidsomstændigheder kræves paa en saadan Post. Om hans Collegaer kan siges det samme, hvortil kom at Medlemmerne vare indbyrdes uenige. Følgen deraf var, at Slotslovens Forholdsregler bare Præg af Ubestemthed, Stundesløshed og Svaghed. Hvad der skulde have erstattet disse Mangler var en energisk og dygtig commanderende General; men her indtræffer den Besynderlighed, at den commanderende General Gebhard Wedel Jarlsberg ei var i Norge, men i Danmark, formodentlig for personlig at paadrive Anskaffelsen af de til Forsvar fornødne Hjælpemidler. De hvervede, bedst øvede og bedst udrustede norske Tropper laae i Danmark og havde deltaget i Stralsunds Beleiring og Kampen paa Rügen. Landets Forsvar var saaledes næsten udelukkende overladt til de udskrevne, nationale Tropper, men disse vare næsten blottede for Alt, der udfordres til et Vintertog, for Klæder, Telte, Lægehjelp og — Mad. Soldaterne vare uøvede og uden Krigstugt og for det meste forsynede med uprøvede og tildels udygtige Officierer, blandt hvilke fandtes en Mængde Udlændinger, der vare uden synderlig Kjendskab til Landet og ubekjendte med Folkets Charakter, Eiendommeligheder og Sprog og vel uden Interesse for Landets Vel og Ve.¹⁾ Da Udygtigheden ei sjelden var parret med

¹⁾ Især var der Overflod paa Tydskere gennem alle Grader. Tydskere vare saaledes Generallieut. Barthold Lützow, Generallieut. Grev

Raahed, vare de Gjenstand for de Indfødtes Uvillie og savnede ikke sjelden deres Undergivnes baade Agtelse og Tillid. Et spændt Forhold herskede mellem Folket, de menige Krigsfolk og deres Anførere, der ofte maatte lamme al Sikkerhed i Krigsførelsen. Blandt de høiere Officierer fandtes der imidlertid flere tappre Mænd, som vare krigsvante og hvoriblandt Flere havde deltaget i den spanske Arvefølgekrig og tjent blandt de Hjelpetropper, som Kong Frederik IV havde overladt Frankrigs Fiender; men de havde Alle kun tjent i underordnede Stillinger og ingen selvstændig Commando ført.

Overanførselen over den norske Hær var, da Carl i Marts 1716 rykkede ind i Norge, betroet Tydskeren Barthold Henrich von Lützow, der ved Giftermaal var bleven Eier af Tomb Herregaard i Smaalenene. Det var en Mand af anseeligt Udvortes og af ualmindelige Legemskræfter, men uden Bestemthed og Raskhed og saa forsigtig, at han aldrig vilde eller turde vove det Mindste. Hvad han savnede havde derimod endog til Overmaal den danske Adelsmand Ulrik Christian Kruse, der havde Commandoen i Höland, hvor Carl rykkede ind. Han var rask, uforærdet og tapper som selve Kong Carl og saaledes

Sponeck, Oberst Oetken og sandsynlig (at slutte efter Navnene) Generalkrigskommissair Georg von Bertouch, Oberkrigskommissair Sverdfeger, Oberstlieut. J. Laterbach o. a., Capitainer og Lieutenant H. v. Hirschen, Bentsleben, Dysseldorff, Koppelau, v. Waldau, Stockhoff, Hjob von Printzen, Heusner, Qvernheim, Scharfenberg Lilliengreif, Zylau, Genschau Wolgast, Fliegenfeldt, Stockhoff, v. Passau, Tavenstein, Bockelman, Ehrenfried, Möckelbusch, Scharrenhorst, Badenhäuset, Leon Dagsbold, Oxendorph, Sesterfleth A. Bärenfeld de Varnau, U. Kyhn o. Fl. En Del Franske og Englændere som Pierre Poumeau, G. Plomiers, Capt. Rochlange, D. de Ville, J. Mackensee, Elias Bruce, G. Butler, J. Hamilton og en Del Polakker som F. Jopwitz, F. Sablofsky, F. Jurewitzky, Stanislaus Wisniowsky, Paawitz, Weyda.

værdig til at maale Klinge med Heltekongen i den mandige Kamp, som fandt Sted mellem Riser og Hølands Kirke 10 Marts 1716. Kruse blev siden strengt dadlet, ja dømt for sin Fremfusenhed, da man ei uden Grund antager, at hvis han havde opsat sit Angreb indtil han fik samlet flere Folk og betimelig havde underrettet de nærmest liggende, var Carl med sine faae Folk kommen i største Forlegenhed; men man kan paa den anden Side ei negte, at det var vel betænkt strax at angribe de Svenske i Dagbrækningen, medens de laae adspredte paa Gaardene, trætte og med udmattede Heste, inden det svenske Fodfolk, som var i Anmarsch, havde forenet sig med Kongen.

Carls Angreb kom saa uventet og et Tog ad saa ubanede Veie paa den Aarstid tykkedes Alle, selv Kruse, saa umuligt, at man ei kan undres over, at Kruse og hans Omgivelser blev høilig overrasket ved Carls uventede Ankomst til Høland. Det gik ei Slotsloven bedre. Den tabte næsten al Besindelse. Havde Carl kunnet udført sin Plan strax efter Seiren ved Høland at rykke mod det af Skrækgrebne Christiania, maa man give Amtmand Nobel, Medlem af Slotsloven, Ret, naar han i sin Indberetning til Kong Frederik siger, «at Norge havde resikeret», hvis ikke et stort Snefald var indtruffet, der nødte Carl til at dvæle nogle Dage i Høland og siden i høj Grad besværliggjorde hans Fremrykken, en Frist, som Nordmændene benyttede til at samle om Christiania saa mange Krigsfolk som muligt og dermed besætte de trange Passer og Forhugninger paa Veien fra Høland til Christiania — nemlig Bagaasen og Gjelleraasen. Carl naaede den vel med Besværlighed; thi Sneen var dyb; men han fandt dem saa stærke af Naturen og saa vel besatte med talrige Krigsfolk, at han maatte opgive sit Forsæt at tage dem med

Storm. Han nødedes derimod til at gjøre en lang og besværlig Omvei henad Moss, hvor han forenede sig med sin anden Hærafdeling under General Mørner. Han rykkede nu mod Christiania, hvor endnu den største Forvirring herskede. De rigeste og mest anseete Borgere vare flygtede til alle Kanter. Nogle Medlemmer af Slotsloven vilde, at man ved Christiania skulde levere Fienden et Slag, Andre vilde ei vove det, skjøndt den norske Hær var talrigere end den svenske; men dels havde Rygtet fordoblet den svenske Hær og dels fandt vel Lützow det betænkeligt med sine uøvede Folk at vove et ordentligt Slag med de sejervante Svenske, anførte af selve Kong Carl. Han forsynede i det Sted Akershusfæstning med en stærk Besætning og de nødvendige Fødemidler o. m., overlod Hovedstaden til sin egen Skjebne og trak sig med sin Hær tilbage til Gjellebek, en Mil fra Drammen. I største Hast bleve her da de fornødne Forhugninger gjorde og Forskantsninger anlagte og besatte med Kanoner, som Drammens Borgere overlod Lützow, tilligemed deres Bjelkehuggere, der væsentlig bidroge til at faae Forhugningerne strax istandbragte. Her kom imidlertid Lützow og den norske Hær i større Fare end i Christiania. Paa Gjellebek fandtes hverken Magaziner eller andre Krigsfornødenheder. Krigsfolkene maatte ligge under aaben Himmel og vare nær ved at omkomme af Frost og Hunger, da Drammens Borgere skaffede det fornødne tilveie og siden bistode Slotsloven i at sørge for Hærens Forsyning.

Da Carl af Mangel paa Kanoner og tilstrækkeligt Mandskab hverken kunde bemægtige sig Akershus, som han holdt indesluttet fra 21 Marts til 28 April, eller Forskantsningerne ved Gjellebek, blev han nødt til at fordele sin Hær, især da Underholdning for Folk og Heste blev

vanskelig at skaffe til Veie, thi dels fandtes der ei mere end der udfordredes til Folkets eget Behov, dels savnede Almuen Lyst til at forsyne Fienden, selv om han bød Betaling. Følgen deraf var, at de Svenske nødtes til at tage sig selv tilrette og ved smaa Partier rundt om paa Gaardene bemægtige sig de Fødemidler og den Fourage, som de tiltrængte. Da Gaardene i Norge ei ligge samlede i Landsbyer, men adspredte, og Veiene til hver enkelt Gaard ofte ere vanskelige og fulde af Baghold, var Fristelsen for Folk stor til med Vaaben at forsvare Arne og Gods eller hevne sig paa Voldsmændene, hvorved mange Svenske bleve skudte. Til Gjengjeld brændte de Svenske hvert Hus, i hvis Nærhed der blev skudt paa dem, men derved blev kun Ondt Værre. Den forbittrede Almue greb nu med Glæde hver given Anledning til at skade Fienden, opsnappe deres Sendebud, bemægtige sig deres Brevskaber, fange eller skyde dem. Dette var for Carl og de Svenske en ny og farlig Krigsførelse. De havde her ei som ellers Krigsfolk at kjæmpe med i ordentlige Slag, men med et helt Folk, hvor Bonde, Borger, Prest og Embedsmænd paa det nøieste holdt sammen i Raad og Daad. Hertil kom Landets Beskaffenhed, der letter Overfald for dem, som kjende hver Sti og Gjenvei, men vanskeliggjør det for den Fremmede at vogte sig for at overrumples og afskjeres. Denne Fare gjaldt ei blot smaa Streifepartier, men større Hærafdelinger. Saaledes overfaldt de Norske under Anførsel af Oberst H. J. Hvitfeldt Moss, der var Forbindelsespunktet mellem den svenske Hovedhær i Christiania og dens Reserve, der stod i Skieberg under General-lieutenant Ascheberg, og fangede Oberstlieutenant Weinholz med 300 Mand. Dette skede 26 Marts, altsaa allerede 4 Dage efterat Carl havde besat Christiania, og 3 Dage der-

efter, nemlig Natten mellem 28—29 Marts, blev Carls Yndling, den tappre Axel Löven, paa Norderhov Præstegaard overrasket af de norske Dragoner under Anførsel af Captain Knut Gyldenstjerne Sehestedt og fangen. Han var udsendt med 600 udvalgte Ryttere for som Rygtet gik at bemægtige sig Kongsberg Sølvverk, men sandsynligere for at omgaae Lützows faste Stilling ved Gjellebek og angribe den i Ryggen medens Carl selv angreb forfra; men Lykken svigtede her de Svenske. Efterat Löven og en Del af hans Folk vare fangne og andre dræbte, vendte Resten tilbage til Christiania med uforrettet Sag. Til disse for Carl følelige Tab kom endnu den Ulykke, at da Vaaren kom og Vandene gik op, havde han ingen Flaade, som kunde forsyne ham med Krigsfornødenheder og grovt Skyts, medens de Danske spillede Mestre i Nordsøen. Den danske Flaade kunde nu ei blot forsyne den norske Hær med Krigsfornødenheder og Fødemidler, men den bragte tilbage de norske Regimenter, som havde kjæmpet i Pommern og paa Rygen samt en Del danske Krigsfolk, og understøttede den norske Landhærs Virksomhed.

Samtidig førte den bekjendte Søcaptain Peter Wessel op til Drammen Generalmajor Grev Spouneck, Oberst Poul Løvenørn og Oberst Hartvig Ilvitfeldt, 3 prøvede og due-lige Officierer, »for at assistere Lützow i alt hvad Nyttigt er». Et stort Krigsraad blev nu holdt paa Gjellebek, hvor der blev lagt en ny Krigsplan, der nok var beregnet paa at afskjære Carl fra Sverige og indeslutte ham i Egnen mellem Christiania og Glommen. Carl, der vel anede eller kjendte Planen, søgte at forekomme den, idet han over Bærum gjennem Krogkleven søgte at trænge ind paa Ringelinge og omgaae Lützow, men atter havde de Norske ved Krogkleven gjort saa sterke Forhugninger, der forsvaredes

saa vel, at de Svenske med uforrettet Sag maatte trække sig tilbage til Christiania, den 17 April.

Nu forsøgte de Norske at udføre den lagte Krigsplan. Generalkvartermester Oberst Schøller, der udentvivl var en af de dygtigste Officierer i den norske Hær og havde deltaget i Forsvaret af Krogkleven, ilede til Nitsund, N. O. for Christiania, altsaa i de Svenskes Ryg, hvor han samlede en anseelig Styrke af Bønder og indtog en fast Stilling. Kort efter, nemlig den 22 April, stormede Oberst Wincent Budde, en kjæk og prøvet Krigsmand, der med sit Regiment var kommen tilbage fra Danmark, Moss, hvor den svenske Oberst Falchenberg laa med 800 Mand. Oberst Falchenberg faldt, og hans Regiment blev dels fangen, dels nedsablet eller sprengt. Den nærmeste Følge deraf var, at Generallieutenant Ascheberg, skræmt ved Præsten Rühmers overdrevne Beretninger, brød op med sin Hærafdeling, der dannede de Svenskes Reserve, og vendte tilbage til Sverige.

Carls Stilling blev nu farlig. Paa den ene Side havde han Lützw med et anseeligt Corps ved Gjellebek, paa den anden Schøller ved Nitsund, medens General Cicignon med 2000 Mand fra Fredrikstad skulde marschere langs Glommen til Onstadsund og Generalmajor Sponneck og Oberst Hartvig Hvittfeldt med 1500 Mand og en Del Bønder skulde bryde op fra Moss. De Svenske indsaae, at deres Stilling var høist betænkelig, og Flere yttrede, at Onstadsund, hvor de skulde passere Glommen, vilde blive deres Grav. De Norske haabede det samme. Oberst Hvittfeldt skrev til Kong Frederik, «at Fienden næst den allerhøieste Guds Bistand ikke saa lettelig undkommer, idet han har mange Defleer og Passer at passere, og han er nu saa godt som midt imellem os, at vi tænke ham ved Guds Bistand paa

alle Sider at angribe og meddele de Traktementer, som ubudne Gjæster tilkomme». Disse Forhaabninger bleve imidlertid skuffede. Carl forlod med sin Hær pludselig Christiania, Natten mellem 29 og 30 April, gik med sin Hær paa Tømmerflaader uden synderlig Modstand med ringe Tab over Glommen ved Onstadsund og naaede, uden at foruroliges, med sin ved Hunger og Anstrengelse svækkede Hær Torpum ved Frederikshald, hvor han forenede sig med de nye Regimenter, som General Dücker havde hentet fra Sverige. Under disse Omstændigheder tyede Lützow til Fredrikstad, og den norske Hær blev staaende ved Glommens venstre Bred, som den holdt sterk besat.

Carl henvendte nu sin Opmerksomhed fornemmelig paa den nærliggende Bjergfæstning Frederiksten og Byen Frederikshald, hvis kjække Borgere, ledede af de patriotiske Brødre Peder og Hans Colbjørnsen, gjorde de Svenske al den Afbræk, de formaaede. Fæstningen var vel forsynet med Garnison og Krigsfornødenheder, og Carl ventede kun paa Beleiringsskyts, der allerede nærmede sig den norske Grendse, da han pludselig, i Følge de Oplysninger, som en Overløber skal have bragt ham, med 2200 Mand om Natten den 4 Juli søgte at overraske baade Fæstningen og Byen. En blodig Kamp paafulgte. Angrebet paa Fæstningen afsloges. Byen blev derimod efter tapper Modstand taget, men saa af Borgerne stukket i Brand, saa de Svenske med stort Folketab maatte trække sig ud af den brændende By. I sit Hovedkvarter paa Gaarden Torpum ventede Carl nu med Længsel paa sin Transportflaade for at kunne begynde en ordentlig Beleiring af Frederiksten; men den 8 Juli angreb og ødelagde Peter Tordenskjold den hele Transportflaade i Dynekilen. Carl forlod

kort efter Norge med sin Hær og Norge var frelst for denne Gang.

Carl opgav som bekjendt ei sin Plan. Mod Slutningen af 1718 rykkede han med en talrig og vel udrustet Hær ind i Norge. General Sponneck, som laae ved Grendsen, trak sig ilsomt og uden Modstand tilbage bag Glommen, saa Carl strax kunde begynde Beleiringen af Frederiksten; men her fandt Heltekongen som bekjendt sin Bane, idet han 11 December 1718 blev skudt i Løbegraven ved Frederiksten, hvorpaa den svenske Hær strax forlod Landet. Anføreren for den svenske Hær, som var rykket ind i det Throndhjemske, den dygtige General Armfelt, havde gjort store Fremskridt Nordensfjelds, hvor den Høistcommanderende Wincent Budde maatte trække sig tilbage til den befæstede By, Throndhjem, medens de svenske udbredte sig rundt om i Dalene for at opdrive Levnetsmidler, hvorpaa der var stor Mangel. Ved Efterretningen om Kong Carls Død besluttede Armfelt ad den nærmeste Vei at vende tilbage til Sverige; men en stor Del af denne tappe Hær omkom ynkelig i en Snestorm paa Tydalsfjældene Nytaarsdagen 1719 efter gammel Stil (12 Januar efter ny Stil).

*

*

*

Som Bilag til denne korte Fremstilling meddeles et Par Bidrag, der hidtil ei ere trykte, nemlig:

- I. «Obriste Krafts Beretning om Hans Forhold i Krigens Tid udi Norge under Fredrico Qvarto», som i Manuscript findes i Frederiks Universitets Bibliothek i Christiania, og

II. Uddrag af Biskopen Rhyzelii Dagbog, der findes i Linköping og godhedsfuld er meddelt af Biskop Bring i Linköping.

I. Even Pedersen Kraft hørte til en i Norge og Danmark vidt udbredt Slegt. Han stod i Slegts- og Venskabsforhold til den bekjendte rige Niels Stub og Brødrene Colbjørnsen paa Frederikshald. I 1706 blev han Secondlieutenant og 1716 finde vi ham Premierlieutenant ved det vesterlenske Regiment under Oberst Steen Blix, der laa i Garnison i Fredrikshald. I Kampen i og om Fredrikshald udmærkede han sig som en dygtig Partigænger, der meget brugtes og som oftest handlede i Samraad og Forening med Brødrene Colbjørnsen. 25 Januar 1717 blev han Captain for det thelemarkiske Compagni. Derfra blev han forflyttet til 1ste søndenfjeldste Skiløbercompagni og fik Comando over alle Skiløberne langs Grendsen lige op i Throndhjems Stift. Den 7 Januar 1719 blev han Major, og 23 December 1720 blev han forflyttet til Norder Bergenhusiske Nationalregiment. Den 6 Juni 1731 blev han Oberstlieutenant og 1740 Oberst. Den 11 November 1743 blev han udnævnt til Comandant paa Munkholmen, hvor han maa være død mod Slutningen af 1747; thi under 17 Januar 1748 udnævntes Capitain Hans Parelius til hans Efterfølger som Comandant paa Munkholmen.

Han var allerede som Lieutenant gift med Maren Kylstrup fra Mandal og havde med hende mange Børn, blandt hvilke Peder, der 1764 døde som Justitsraad og Forfatter, og Maren Elizabet, der gift med Peder Buch blev Stammermoder til Familien Buch. Af Even Krafts Beretning vil man see, at han var 70 Aar, da han nedskrev samme for

sine Børn, og at han nedskrev hvad han mindtes, er udførlig i mange Begivenheder; medens han ganske forbigaaer andre. Han yttre selv, »at han kun meddeler stykkevis hvad han her og der kan memorere om en eller anden forfalden Action, medens det meget, som er arriveret, ikke for en tusindedel for Vidtløftigheds Skyld kan bekendtgøres, en Del fordi jeg ikke har havt synderlig Lyst til at skrive, en Del og fordi mine Øine og Hilsen det ikke tillader, samt for at menagere Papiret»!

Naar vi sammenligne Krafts Beretning med andre samtidige Kilder, saa meddeler han Adskilligt, som ei findes hos Andre, som f. Ex. hans virksomme Deltagelse i Begivenhederne ved Carl XII's Forsøg paa at overrumple Fredriksten og Fredrikshald, om hans Udsendelse for at handle om Fangernes Udvexling, om Forsvaret af Tistedalselven o. m. Mærkeligt er det, at han tilskriver sig Æren for meget af det, hvorfor Peder Colbjørnsen roses, som Indretningen af Stykprammen, som saa væsentlig skadede de Svenske under Kampen i Fredrikshalds Gader. Sandsynlig have begge Andel i Æren, idet den ene har givet Ideen, den anden skaffet Midler til dens Udførelse. Hvis hans Beretning om hans eget Forhold til Comandant Brun er aldeles paalidelig, faaer man et Begreb om den Selvraadigheds Aand, den Mangel paa Disciplin og det spendte Forhold, som da fandt Sted mellem de Militaire og Borgerne.

II. Rhyzelius havde fra 1712 været Prest ved Storkyrkan i Stockholm, da han 26 Sept. 1716 kaldtes til Kongen i Lund for at være hans Skriftefader. Som saadan fulgte han Kong Carl XII paa hans sidste Tog og prædikede i Eidsberg Kirke samme Dag som det ulykkelige

skjebnesvangre Skud endte Heltekongens Liv. Rhyzelius's Dagbog indeholder mange interessante Træk til at lære Carl XII's Charakter at kjende og hidtil ubekjendte Smaa-bidrag, der anskueliggjør den svenske Hærs Indrykken 1718 over Idesletten til Fredrikshald og Feltlivet i det Hele. — Rhyzelius blev efter sin elskede Konges Død Biskop i Linköping, hvor hans Dagbog findes.

Obriste Even Krafts Beretning om Hans Forhold i Krigens Tid udi Norge under Fredrico Qvarto.

Som det gaar til i det almindelige Væsen, at ofte En saar, en Anden høster Frugten, En bygger, en Anden bebor Huset etc.: saa gaar det ofte til i Krig. En fatigueres, en Anden belønnes, En strider, en Anden bær Ære og Navn af Seieren. Udi den korte, dog sandferdige Memorial, som herved Eder mine kjære Børn, efterlades om den sidste Krig med Sveriges fiendtlige Indfald udi Norge sees at dette og tildels har været min Del og Skjæbne i Særdeleshed ved Indfaldet, og forefaldne Actioner ved Frederichshald, hvorefter endel blev høit anseet med Medailler og Avangement, i den Sted, de havde fortjent, hvad jeg undser mig ved at give Navn, hvilket jeg altid hidintil haver hos mig selv holdt forborgen, under en hemmelig Forundring, i Besynderlighed, hvad mig selv til Bravour og Renomee skulde regnes, men allene communicerer Eder, kjære Børn, følgende med trohjertig, kjerlig og faderlig Formening, at I og fremfor alle Ting sætter Gud for Eders Øine. Lader ingen Ting skrække, lokke eller hindre Eder fra den Troskab, hvilken I med Liv og Blod er Kongen og Fædrelandet skyldige. Bliver ikke utaalmodige over Lykkens Uvished og Modbørlighed, og hovmodes ikke naar den hykler og smiler.

Fortryder ikke med Misundelse Andres Velgang, men nøies Enhver med sin beskikkede og tilfaldende Del. Gud

lade Eders tilbetroede Vaaben og Anslag mod Kongens og Landets Fiender aldrig blive mindre lykbare, end mine til denne min høie Alderstid haver været; men Eders daglige Brød rundeligere, end i min Del er falden. I det øvrige frygter Gud og ærer Kongen.

En Par Dage førend Fienden i Aaret 1716 indfaldt i Byen¹⁾ kom en min Ven²⁾ til mig, og bad, jeg vilde mod Aftenen gaa ud om Byen med ham for Plaisir, saa vilde han vise mig noget. Imedens vi saa gaar, raisonnerer vi om Anstalterne paa vor Side, og Fiendens Anslag, da siger jeg: «Denne Byes Indvaanere have gjort meget vel, at denne Pram, eller rettere at sige, Flaade er bleven forfærdiget efter mit Anslag og Anvisning, som jeg om Aftenen med smaa Pinder gjorde eller viste.» Den gamle meget berømte og lærde Mand, Hr. Assistentse-Raad Stub³⁾, som var en Fætter til min Fader, hos hvilken jeg stedse maatte være, naar jeg var fri for Kongens Tjeneste, som kom mig meget vel med i Henseende til, at min Gage vilde lidet tilstrække. Min Kone boede ved Arendal, og sad den Tid med 8te Børn, som jeg maatte forsørge.

Denne Maskine blev gjort af Spirer og Tømmer, hvorpaa var god Forraad, og lagt Stok paa Stok, at derpaa blev gjort et Batteri for 6. 18 Ædige, 6. 12 Ædige og 6. 6 Ædige Canoner, og paa alle 4re Flanker Stykkeporter, som paa et Skib, og rundenom et Brøstværk, og halv Tag over, at Folket ei alene var fri for Regn, men endog skudfrie ja om det var for en Canonkugle, af Aarsage, rundenom vare satte Opstandere 2 og 2 ud og ind ad Maskinen, ungefæhr 3 Qvarter fra hverandre, derpaa vare naglede faste tykke Planker uden og inden, og imellem opfyldt med Mose haardt sammenpakket

¹⁾ Fredrikshald.

²⁾ Peder Colbjørnsen.

³⁾ Niels Stub, Søn af den bekjendte Kjeld Stub, Sogneprest paa Ullensaker, hvis Datter Katrina, Niels's Søster var Moder til Peder Colbjørnsen, der blev hans Arving. Niels døde i Arendal 18/8 1721.

og stedse med Vand overslagen holdt vaad. Jeg maatte forsikre denne gamle Mand¹⁾ og Flere, ingenlunde at skulle gjøre bekjendt, at jeg var Autor for denne Bygning, hvilket dog ikke blev saa dulgt, at jo Folk vidste deraf. Denne Maskine laa for 4re Ankre, og i Pertliner fortøiet, at man kunde fire og hale den til hvilken Gade man vilde af Byen, og blev den en fortræffelig og berømmelig Defention, ja fast bedre, end den gamle Fæstning. Da vi nu gaar videre, siger jeg: «nu har jo her stedse været en overmaade Flid og Villighed hos Alle, for at se Fienden hindret fra at gjøre os noget Indfald, mens nu synes mig, at Alle og Enhver bliver saa koldsindige og efterladne. Det er endelig sandt, at Lysten til at gaa paa Parti er mig meget berøvet, ja mest af den Aarsage, at alle de frivillige, og af mig selv antagne Folk, ere og blevne koldsindige, i det de ikke maatte følge mig, men dertil bleve nye commenderede enten de vare bekvemme eller ikke. Lysten paa begge Sider blev da borttagen, som var ikke at undre, eftersom jeg blev ikke mægtig for, mig og min Commando at gouvernere over, hvad, som fra Fienden blev erobret, saa jeg ikke kunde faa mine Kundskabspenge betalt, langt mindre for dette (fordelte?), at saa ofte jeg fremfor Andre havde hazarderet, at holde min Lyst og Mod vedlige. Jeg siger videre, hvor kommer det sig, at de 70 Mænd af de Saugebruget i Tistedalen tilhørige, nu ikke holdt Vagt, som tilforn? Jo, siger han, Det skal jeg sige dig: «Vi havde gjort en Requisition til Generalen²⁾, at os maatte tilgives 2 a 3 Underofficierer og en fem a 6 dygtige gamle Soldater, hvilke alle som Underofficierer kunde anføre og commendere vore Folk som ulærde og ukyndige, Mens det er os af Commendanten³⁾ nægtet. Og eftersom vi fik ingen, saa lader vi det nu ganske blive, det

¹⁾ Niels Stub.

²⁾ c: Barthold Henrich Lützow, som da havde Overcommandoen over den norske Hær.

³⁾ paa Fredriksteen Oberst Brun.

faar gaa nu saa galt, som det vil». Da gjør han mig igjen et Spørgsmaal: «I haver jo nu i en lang Tid, og med den ganske Garnison staaet i Gevær baade i ondt og godt Veir paa Gade hver Nat? I haver og per Compagni havt 4re Mand hver Nat ude for at patrøllere? hvorfor hører alt dette og op?» Jeg kunde ikke andet svare end: det er alt efter Ordre og Befaling.

Da vi nu var kommen saa langt, at vi havde gaaet op til Skonningfossen¹⁾ siger denne min Ven til mig, nu vil jeg ikke gaa længere, men her vil jeg vise dig noget. Over dette Vad under Strømmen, du der ser, kommer Fienden efter sit Forsæt, og Kongens gjorte Ed, for de Artilleriheste og Knegte, som du forleden Uge borttog over paa Vigsiden²⁾, naar han vil indtage Byen. Jeg svarede: Det er en let Sag og ganske liden Bekostning at hindre denne Commode-vei, at han saa nær og uformodentlig skulde overfalde os. For det første kan han ikke her komme med Cannonerne, og Cavalleri kan heller ikke behøves, naar her bag denne liden Bakke bliver opkastet et lidet Brøstværk eller sat en liden Vagt, ja om ikke var mere end en dobbelt Skildtvagt, som ved et Skud af et Gevær kunde give et Signal, saa blev han sikkert borte og kom her aldrig, men gives ham Leilighed og alle Ting er rolig og stille at han kan os overrumple, saa forsømmer han sig vel ikke. Og vil du som jeg, vil vi denne Aften gaa og anmelde for Commandanten, at denne Post bliver iagttaget. Dertil svarede min Ven: nei; du skal tie ganske stille, og ikke lade dig mærke med hvad vi taler sammen.

Dette passerede en Thorsdag mod Aftenen. Natten til Løverdag faldt Fienden ind, ligesom sagt er, under Skonningfossen med 2,400 Mand (som sagdes), men han marcherede ud igjen med flere end 2 gange saa mange Mand, jeg siger

¹⁾ Carl XII gik kort efter over Vadestedet, tæt neden for Fossen.

²⁾ , hvor han i Selskab med Colbjørnsens Friskare bortsnappede 111 Trosheste o. m. 30 Juni.

endnu som jeg skrev udi min allerunderdanigste Demonstration til Hans Majestæt, Dateret in Julio 1732, som dog aldrig kom til Kongen, at jeg ønsker inderlig, at det var Kongen saa vel bekjendt, som det er Gud i Himmelen, hvorledes enhver efter sin Eds Pligt og Skyldighed havde forholdt sig, medens Actionen varede, under hvilken de der paa Maskinen eller Flaaden feilede Krudt og Kugler, og man derfra ved en fordulgt Vei kom op til Fæstningen og forlangte den behøvede Amunition, blev samme af Commandanten¹⁾ nægtet, foregivende at Porten kan ikke aabnes, og vi leverer det ikkun til Fienden imod vor Villie, med deslige, som var aldeles ikke at frygte for. Men det var let at merke, at Mandens Conduite var confunderet. Jeg vovede og gik til Proviansforvalteren Svend Olson²⁾ og siger til ham: «Commandanten befaler at der skal strax udleveres et Centner Krudt til Flaaden, som strax skede. Kuglerne tog jeg med (ved) Cannonerne paa Fæstningen, og hidset det alt over Muren af Borger-Skandsen.

Garnisonen var da alt i Fæstningen og Fienden var Mester over Byen. Og da vores Folk nu havde maat forladt Borger-Skansen, og retireret sig op under Fæstningen, tog ungefehr 200 af Fiendens Blesserede did igjen sin Tilflugt, forat være i Sikkerhed for Fæstningens Skud, hvilke alle med flere bleve vore Fanger. Endelig kom en Tambour under Fæstningen og slog Appel, hvorpaa blev svaret, og En nedsendt for at fornemme hvad det betyde, og hvad forlangtes. Iblant saa mange Officierer, som var i Fæstningen, blev ikke en nedsendt, men en, som skulde udgive sig for Officier, nemlig forbemeldte min Ven³⁾, som var den samme Person, der forlangede, at

¹⁾ o: Oberst Hans Jacob Brun.

²⁾ Lembach, Broder til den bekjendte Sorenskriver Niels Lembach. Om Lembach se Moe Actstykker 35, 207, 231.

³⁾ Peder Colbjørnsen. Rist: Fridrichshalds Ære-Krands, Side 93 beretter. Klokken henved 12 sendte Svenske tre Capitainer med hver sin Trommeslager (dog en liden Stund efter hinanden) til Muren ved Borgerskandsen. De begjerede, at faae 4 Timers Stil-

jeg skulde følge ham til Skonningsfossen. Han kom tilbage med Rapport, at Fiendens Forlangende var, en Stilstand maatte ske medens de Døde paa begge Sider kunde begraves. Jeg var baade jaloux og nysgjerrig. Jalousi bar jeg over, at jeg, som alletider, og ingen anden var den, som blev imod Fienden udsendt, samt paa alle Fangevexlinger og deslige, var vant at blive brugt, nu ikke blev skikket; min Nysgjerrighed var stor for at vide, hvad Commendanten nu vilde resolve. Da min Ven, som meldt er, kom nu fra Commendanten igjen, passede jeg paa ham for at faa vide Commendantens Svar, som var dette: «At Commendanten haver resolveret, og Stilstand skal holdes, imedens de Døde paa begge Sider bliver begravede», derpaa gaar han atter ind og siger til de svenske Officierer, som stod og ventede paa Svar, at det saa skal blive. Da sagde jeg: «hvad synes dig derom», han svarede: «jeg ved ikke, det er endelig ikke ubilligt», og gik fort. Capitainvagtmeesteren gik med sin sædvanlige Vagt og aabnede Porten efter for ham, og strax blev af Commendanten befalet, at indeholde med Cannonerne, Mørserne og Haandgeværerne paa det de Døde kunde begraves. Jeg var ikkun et lidet Dyr, nemlig en fattig Lieutenant, tænkte vel meget, men taledes saa godt som intet. Denne Commendantens Resolution, stod mig aldeles ikke an, og jeg ærgrede mig saa stærkt derover, at jeg var paa Veien at faa en Begaving. Natten havde jeg slaget imod mine Fiender forsvarlig, saa da af mine Cammerater ikkun faa, ei heller mange andre Officierer førend Retraiten blev, da indfandtes de af sig selv igjen. Jeg gaar da i denne ergernitz hen til alle Officiererne, nemlig alle Stabs-Chefs, som stode i en Kreds, og gjør min ydmyge Compliment,

stand at begrave sine Døde udi. Disse bleve besvarede af Capitain Drewitz, Capt. Colbjørnsen og Lieutn. Kraft, og svarede Colbjørnsen, at ei saadan Stilstand var at forlange, saasom han var kommen herind, saa maatte de derfor gjøre sit Beste forat hjælpe ham ud jo før jo bedre, og derfor gjordes det ei fornødent oftere at anmode Commandanten derom.»

beder de ei kaster mig nogen Vrede til, at jeg spørger dem, og de ærlige Borgermænd, her staar, hvad de synes om denne Stilstand? Der blev mig svaret af En, med en særdeles Lyd og Udtale. Ja Hr. Lieutenant! I faar vel som vi andre lade Eder nøie med, hvad Commendanten befaler. Jeg beder atter med Ydmyghed, at min Raison maatte høres, og hvad de deraf kunde høre og eftertænke, hvad jeg havde at fremføre til Overveielse og Betragtning var dette, at nu ved sig Ingen sikker længere, entén han bliver eiende af lidet eller intet, af sine Midler, som ndi brandfri Kjeldere ere bevarede og nu kan Fienden brække ind, og tage alle Ting bort ja fatte Post at bombardere os her i Fæstningen, som er saa slet forsynt med Værelser. Om I saa synes, da vil jeg løbe om paa alle Batterierne og tilsige, at Ingen Holdt maa ske, i hvem, som og maatte befale, og at Alle gjør sin Flid for at gjøre Fienden Afbræk og Skade. Da dette var for godt befunden og stillet i Værk, lod Commendanten kalde mig ind, og spurgte mig: «Hvor har de faaet Krud paa Flaaden?» Jeg svarede, at have det hidset over Muren, som jeg mener Commendanten er vel fornøiet med, siden det ei kom i Fiendens Hænder som Commendanten bar Frygt for». — Men her er jo tilsagt Stilstand, sagde Commendanten, medens de Døde begravnes? og hvorfor haver de nu begyndt at cannonere igjen? hvortil jeg svarede: «Her er ingen af Officiererne, og samtlige Borgere, som vil taale den Stilstand, befrygtende, at Fienden under det Skin, faar Leilighed at brække ind i de hvelvede og brandfrie Kjeldere, (hvilket var alt begyndt), og videre kan recolligere sig, til at naa sit Forsæt. 200de Mand, saa vi da ride op til Tistedalen, for at sætte sig imod Iid, bag for Fæstningen. Nogle Canonskud bleve endelig løste paa dem. Imidlertid da nu alle Ting gik til Fiendens Forlis, og ingen Stilstand blev, fik Commendantens Frue¹⁾ og de andre Fruer og

¹⁾ Mette Sophie Pultz, uden Tvivl en Datter af Oberste Hans Fredrik von Pultz, Eier af Kjølborg og Ellinggaard i Smaalene.

Kvinder fat paa mig og bad jeg vilde see at skaffe dem alt deres Linned, som laa nedre ved Elven paa Bleg, at det ikke skulde falde Fienden til Bytte; da svarede jeg, det skal maa-
 ligen lade sig gjøre, naar Commendanten vil det tillade, men
 det blev ganske og aldeles negtet, jeg lod alligevel siden
 Commendantens Frues Tjenere og andre Folk over Muren og
 Volden, som gik ned og bragte enhver sit Linnet. Da de nu
 blev glade og Commendantens Frue sagde det til sin Mand,
 maatte jeg ind og modtage min Taksigelse med en repri-
 mande af Commendanten, saa blev dog denne Sag vel. Der-
 efter gik jeg med Overlæg med Borgerskabet hen til den ær-
 lige Mand Proviantforvalteren Svend Olson, og fik Liktkugler
 og Fyrkrandser, fik Folk ned¹⁾ og practicerede Byen i Brand
 paa 2 Steder, nemlig i Peder Colbjørnsens Hus, som stod
 under Borge-Skandsen og Broderens Hans Colbjørnsens, som
 laa nedre ved Søen, lige ved Flaaden, eller den Maskine, de
 cannonerede af, lige ind i Gaderne — da maatte Fienden retti-
 rere. Strax kom da Folk²⁾ til 6 Cannoner, som laa paa
 Kirkegaarden og gjorde Fienden Raiterade af Byen, over
 Broen, stor Skade. Da nu Kongen, Kong Carl nemlig, lod ude
 paa Nordsiden stille Folket, var der ikke mere end 297 Mand,
 da siger Kongen, Taka mig Fanden er alt Folket her, siger
 saa til en Oberste Lieutenant navnlig Gyldenstjerne, «du maa
 gaa ind i Byen og jage Folket ud af Kjelderne», hvorved
 Oberste Lieutenanten skuttede sine Aksler noget; da gaar
 Kongen bag paa ham og siger: «Jeg befaler dig og det er
 fermt»; støder ham saa med begge Hænder, at Oberste-Lieute-
 nanten nær havde falden næsgrus til Jorden. Han gik da
 bort og satte Livet til med de Andre.

Dette kunde vore Fanger sige, som hørte det og saae

¹⁾ Her burde Forfatteren vel have tilføiet «i Selskab med Peder Col-
 bjørnssen», som, efter andre Kilder, ved denne Leilighed ogsaa viste
 sig virksom. Rist 95.

²⁾ Byskriver Hagendahl og Jacob Rasmussen, som mandelig holdt
 ud indtil Kirken blev antændt. Rist 99.

altsammen.¹⁾ — Curieux var dette. Da Kongen havde faaet Hans Colbjørnsen fangen, og de med ham vare komne midt paa Broen, hvor Elven var dybest, sprang han hovedkuls i Elven og svømmede under indtil han kom bort under i et Bolværk i Bryggerne, hvor han sad sikker indtil det blev roligt. Mod Aftenen blev jeg med en Tambour udsendt til Fienden $\frac{1}{2}$ Mil mod Bergs Kirke. Da jeg var kommen saa vidt jeg vilde og skulde, lod jeg Tambouren slaa Appel, mig blev strax svaret med en Trompete. Da kom en Officier med en Trompeter til mig. Efterat vi havde hilset hverandre, spurgte han mig hvad jeg var. Jeg er Lieutenant. Han vilde da vide mit Navn, som jeg og sagde ham. Jeg maatte da spørge hvad han var? svarede Oberste Tentsen, sigende ydermere: For en halv Time siden lagde Kongen sig, ja meget arrig og forbitret for hans skjønnede Officierers og Folks Forlis. Og havde han nu ikke sovet, havde han selv kommet og givet sig ud for en Lieutenant. Bemeldte Oberst siger fremdeles: «Det var mig, som imorges tidlig med 200 Mand drog op mod Tistedalen, og satte mig ud paa Id bag for Fæstningen. Min Ordre var, saasnart jeg saa den hvide Fane, at jeg ikke ringeste tvivlede paa Fæstningens Overgivelse. I var jo forleden ude Hr Lieutenant, og mødte Major Gynther²⁾. Jeg svarede ja. Han sagde: Da tog han i Øiemerke Situationen, da I blev af ham begjert at hilse Commendanten, han vilde komme til ham for han havde et par Ord at tale med ham. Hvilket vi vidste ikke kunde lade sig gjøre, men det var alt for at hale Tiden ud, og de 2de Grenadiers, som sade hos Major Gynther ved Fryrendahl³⁾, blev af ham givne Penge til

¹⁾ Dette omtales ellers ikke af Nogen og er neppe stemmende med Virkeligheden.

²⁾ s: Major Julius Günther, som opfordrede Sponvikskandsen til Overgivelse og 1720 blev adlet. Jævnfør Nordberg Carl XII's Historia II, 569.

³⁾ Fryrendal, maaske det Frydendals Hus paa Busterøen, som omtales af Rist 71.

et Par Kander Øl. Medens de sad i Stuen, gik Gynther udenfore og aftegnede Situationen, hvorledes Indmarchen skulde ske, at al Garnisonen og den Detachment, som daværende Oberst Lieutenant Landsberg os til Succurs, 250 Mand, som laa i BorgerSkandsen, med alle fra Fæstningen kunde blive occuperet. Major Gynther mødte mig engang siden paa Fangevexling, som selv fortalte ligeledes og mange andre Ting, ligesom han kunde været min egen indfødte Landsens Broder, og jeg forundrede mig selv over saadan aabenhjertig Blottelse.¹⁾ De tænkte maaske derved, at jeg ogsaa skulde blive aabenhjertig, og udsige noget til Fiendens Underretning, men jeg kunde dog aldrig fornemme at de egentlig søgte derefter. Han siger: «vi have hørt eders Navn og finder nogle i vores Rige af samme Navn.»

Nu spørger han hvad min Forlangende var? Jeg svarede at være udsendt for at begjære os maatte assisteres med en Feltskjer og Medicament for 200 Mand gemene og 25 Underofficierer, saasom vores Feltskjer, som gik med Kongen fra idagmorges tidlig, og hele Formidagen, og skar Arme og Ben af nogle over 50 Mand, han er nu bleven dødelig syg af en Alteration, hvoraf han ogsaa døde.

Den anden Begjering er dette, at eftersom Byen nu er afbrændt, og vi ere Alle slet Logerede vi maatte først levere 4 Capt., 5 Lieutn., 15 Underofficierer, og ungefehr 200 Gemene. Den 3die Forlangende var at fornemme, om General Lieutenant Dalvigs Lig, og General Schomers skal med kosteligt Lintøi og Kister begravet?²⁾ Eller om deres Lig, eller hvad for Nogles, der kan forlanges, at levere deres Lig med Linned smukt i Kister nedlagt, og Omkostningerne efter Regning at betales? Mig blev svaret, at herpaa skal gives Svar strax imorgen, jeg er nu nyligen reden hid tilbage igjen, som

¹⁾ Denne Begivenhed omtales ei af Andre.

²⁾ Generalmajor Carl Gustaf Delvig, der var meget brugt og yndet af Carl og blev skudt i Byen ved hans Side, og Generalmajor Jean Baptist Schommer, der ogsaa blev dræbt i Byen.

I vel haver seet, med min Commando. Isteden (for) den hvide Fane, jeg ventede paa, fik jeg see en stor Røg opstige, hvoraf jeg strax presummerede, at Byen med Villie (var) sat i Brand; Hrr Lieutenant var det og med Forsæt? Jeg svarede: Hvorledes skulde Madvarerne i deres brandfrie Kjeldere paa anden Maade bleven i Behold? »Das ist wahr«, svarede han. Efterat han nu fortalte mig adskillige Ting, som jeg forundrede mig over, maatte jeg tage Afsked fra ham og bringe Rapport førend Portene for Fæstningen bleve lukte. Om Morgen, som var Søndagen, kom en Officier, og lod den med sig havende Trompeter et par Gange støde an i Trompeten, da blev jeg udsendt for at fornemme, hvad der var at høre? og fik til Svar, at General-Lieutenant Dalvigs Lig maatte med ordinaire Linklæder, saavel som endel af de Andres begraves, og skal da efter billig Regning betales. Fangerne skulde da Onsdagen derefter leveres, hvor de da paa Langelands Strand skal blive modtage, som var ungefehr $\frac{1}{2}$ Mil over Fjorden fra Frederikshald paa Vigsiden.

Onsdagen, som meldt, blev jeg da med værende Oberst-Lieutenant Schilling¹⁾ commenderet at følge og levere Fangerne, som mestendels vare blesserede, og en stor Del incurable. Der mødte os en Oberst-Lieutenant ved Navn Lillie,²⁾ og en Ritmester ved Navn Figenbom, og en Ober-Auditeur ved Navn Sett³⁾. Jeg blev siddende hos disse 2de Oberst-Lieutenanter, men Figenbom og de andre svenske Officierer, nemlig Lieutenanter, vare mestendels ude for at faa Fangerne i Marche. Da hørte jeg, hvorledes Oberst Lieutenant Lillie fortalte om sin Krigsbravoure, og adskillige Attaqver, noget hen-

¹⁾ Schilling. Jævnfør om ham Norske Saml. 1, 412, 434. 31 Juli vare i Sponviken samlede Oberst Oetken, Ob.-Lieutn. Schilling og Gen.-Aud. Sverdfeger med Ob. Fuchs, Ob.-Lieutn. Nummens og Overauditor Seth, forat handle om Fangernes Udvexling ibi 437.

²⁾ Maaske Ob.-Lieutn. Abraham Lillie, der døde 1738 som Oberst ved Elfsborgs Regiment.

³⁾ Feltsecretair Gabriel von Seth.

tydet til Ros, og noget til Desperation, og uden Overlæg med sine Generaler, med videre, som er for vidtløftigt at melde. Iblandt andet sagde han: I kan sikkert være ham¹⁾ om 2 Aar ventende at komme igjen, efter den Forlis i Dynekilen med Tordenskjold, som hindrer saa meget, at vi ikke kan ringere end paa to Aar blive færdige, og da maa I sikkert vente ham, hvorpaa han anvender al Magt. Galant bleve vi trakterede, men jeg forundrede mig over de svenske Officierers trohjertige Talemaader. Og ligesom da talt var, gik det og siden til, thi da de to Aar vare forbi, kom han 1718 med saadan Magt, som er Enhver bekjendt. Vi toge da afsted til Byen igjen. Da nu Fienden var af Landet, begyndte Processen og Beskyldningerne imod Commendanten, som kom af en Erobring, som jeg den 8 Aprilis gjorde i Emmingdalen saa at han blev først adjungeret med Undercommendant, og siden med Overcommendant, endelig blev han da suspenderet, fik derefter et Regimente af Landværn, som der Øster kaldes Landdragoner, og omsider et Infanteriregimente i Throndbjem.²⁾

Hos Kongen blev endelig formaaet, at med Processen skulde holdes stille indtil nærmere Ordres. Bemelte Commendant havde 1715 gjort en Mariage³⁾ paa 8000 Rdr., som næsten reiste i den Proces, og aldrig havde der været Redning for ham, havde jeg ikke ladet mig overtale af de Høistformaaende, at jeg skulde ikke melere mig med Borgerne. Mig blev forbeholden, at jeg staar til Avancement, og jeg skulde ikke forfølge min egen orden. Ja jeg lod mig overtale, at meddele ham Attest, at alt hvad jeg af mig selv og contra hans Villie og Befaling havde gjort, var alt efter Commendantens Ordre og Befaling, hvorover jeg dog fik mange Uvenner.

¹⁾ Carl XII.

²⁾ Brun blev 1733 Generalmajor, boede i Værdalen paa Bjertnes, afskediges 1736, døde 1739. Om denne bittre og langvarige Strid see Aktstykker til Krigen 1716 af Moe.

³⁾ med Methe S. Pultz, se Side 13.

Endelig blev vi afløst og lagt i Cantoneringsqvarter oppe i Uhrschoug.¹⁾ Men jeg haver for Vidtløftigheds Skyld forbigaet mangfoldige Ting, og jeg trættes af at skrive. Men det gamle Ord staar fast «est du lam eller stam, har du Penge kommer du fram». Penge frelser og beforder Mange. Havde Penge været hos mig, havde jeg vel og kommet videre. Taalmodighed maa det alt overvinde. Haabet er og nu ude for mig imod 70 Aar gammel. Ved det jeg nu skriver, rinder mig i Hukommelsen nogle smaa tildragne Actioner nemlig 14 Dage før Fiendens Indfald kom han til Svinesund og medførte Tømmer til en Bro og et par Canoner, der laa da 2de os tilhørende Brigantiner, som for hans Canoner maatte retirere, thi Fienden løsede strax nogle Skud med Skarp, og fik saa imidlertid Broen lagt, hvorover ungefehr 50 Ryttere red og strax tilbage igjen. Saa blev daværende Oberst-Lieutenant Landsberg med sine 350 Mand, og et par Hundrede af vore vesterlenske Regimenter, som laa i Garnisonen, i en Hast udcommenderet, for at gaa Fienden imøde imod Svinesund. Jeg blev med en Underofficier og 12 Mand udsendt forat recognosere, at der kunde gives nogen Underretning, hvor Fienden havde sat sig, som vi alle præsumerede maatte være paa Sletten ved Torpom²⁾, men hvor nøie jeg dem i alle optænkelige Maader søgte, fandtes dog Ingen. Endelig marcherer jeg da op paa et meget høit Bjerg, meget for at conservere mig selv tillige, og for at se vidt og langt omkring os. Da vi fik lige over for Svinesund at se Ild og mange Mennesker, baade Tydske, Franske, Engelske og Svenske, sjunge, tale og dandse, saa nær var det, dette var da for os, som en plaisair og Fornøielse. Af noget lidet Brød og Ost, som jeg havde i mine Lommer spisede jeg mig selv, og delede til de Andre, saa vidt som det kunde strekke. Da det nu blev lyst, kom der en Officier nedad Bakken og vin-

¹⁾ Urskog Pgjeld. N. f. Høland.

²⁾ Torpum, Oberst Oldenburgs Gaard $\frac{1}{2}$ Miil fra Fredrikshald, hvor Carl XII havde sit Hovedkvarter.

kede med sin Hat ned til den Vagt, som holdtes i et lidet Husmandshus tæt ved Svinesund. Da rykkede den der staaende Vagt ud og marcherede opad Bakken mod alle de der laa ved de mange antændte Varmer om Natten. Hvorpaa jeg hastigst forføiede mig ned af Bjerget, og ned til Svinesund, hvor jeg blev var, at der var ingen Bro.

Vel saa jeg paa det høie Bjerg, kaldet Ravnebjerg, at der en stor Del Tømmer og Stokke flød ud efter til Søen, men vidste ikke hvad det kunde være for Træer, saa gaar jeg hen til Færgemanden i Svinesund, hvor jeg da om alt blev underrettet, nemlig, at strax det blev mørkt, var Broen i en Hast brækket af Fienden, som lod Stokkene og Materialerne drive sin Vej. Manden med flere i Huset var retireret op i Skoven. Jeg siger da, hvorfor haver I ikke søgt at give Underretning. De svarede: «I fik Underretning nok, da de 2de Brigantiner maatte retirere. Jeg vilde nu ellers have gaaet hen, at gjøre bekjendt, hvad siden er passeret, men nu er I her, saa slipper jeg. Jeg spørger: «var da Ingen i eders Hus for at kjøbe Øl eller Brændevin? svarede: nei, ikke en Mand, og de kan faa det derover i det Hus, I ser der lige for os.» Jeg gaar da skyndigst tilbage for at oplede vores udmarcherede, som jeg vist tænkte var at finde paa Sletten ved Torpum, eller der ensteds. Mens jeg, da jeg omsider staar paa en Høide, og taler med den Underofficier, og hosværende 12 Mand om, hvad vi skulde tænke til at finde en saa stor Mængde af Mennesker, fik vi at høre en Lyd i Luften, hvorefter vi nærmede os dertil, og blev da endelig var, at det var paa Bergs Præstegaard,¹⁾ hos daværende Hrr. Anders Vith, hvor de Natten over havde forbleven og nu holdt Bøn førend de nu marcherede til Svinesund. Jeg var da noget træt og bad derfor Præsten laane mig en Hest, tog i en Hast et Stykke Smør og Brød, satte mig derpaa til Hest, og lod Underofficieren med de 12 Mand blive efter. Inden en føie Tid naaede jeg Oberste-

¹⁾ Bergs Præstegaard N. for Svinesund $\frac{1}{4}$ Mil fra Fredrikshald.

Lieutenant Landsberg, som havde Arrieregarden, og raabte nogle Gange Holt, som da skede overalt, at Marchen stod. Jeg giver da til Hrr Oberst-Lieutenant Landsberg og Sten¹⁾ fuldkommen Rapport og bad da derhos meget indstændigt at ingen Marsch maatte længere ske, mens det hjalp intet, Marchen maatte gaa fort. Da holdt jeg mig til Oberst-Lieutenant Landsberg, som var en ædruelig, fornuftig og sindig Mand, bedende ham, at han vilde persvadere Oberst Sten til at lade ei Folkene længere marschere; thi de blev iaften i største Hui udkommenderet og jeg veed paa mig selv at de ere hungrige.

Endelig fik Landsberg Sten baade med det onde og gode paa den Maade overtalet, at vilde Sten ikke gjøre som han forestillede ham, saa tager han sine 300 Mand, som var sendt os til Forstærkning, og gaar tilbage. Endelig staar Sten paa jeg skulde være foran, hvortil jeg fandtes villig. Den ganske udcomenderede Detachment blev da efter min indstændige Forlangende stilleholdende, og Landsberg, Sten og jeg foer til Svinesund. Og paa det Oberst Sten skulde være i Securit  blev udvalgte nogle Mænd, som skulde marschere med os, 10 a 12 ved hver Side af Veien og jeg efter Forlangende nogle Skridt foran.

Da vi nu kom til Svinesund, saa var intet der at bestille, uden i F rgemandens Hus at drikke et Glas Brændevin, at Modet kunde opmuntres, hvor ingen Fare var.

Den medfølgende Salvegarde af Soldaterne fik og noget til Forfriskning, hvorpaa vi reiste tilbage, og vare vi alle Klokken 2 Eftermiddag i Byen igjen, hvor jeg da først fik Leilighed at tale med Oberste Lieutenant Landsberg allene, som gjerne kunde fordrage mig, og sagde til ham: Nu er vel denne blinde Allarm tilende, men nu vil hun bide bedre. Han svarede, hvorledes da? I som en Partigj nger og alle vegne og Veie bekjendt, hvad er Eders Mening? Jeg svarede: al denne Allarm med Broens Opkastelse og videre Motiver ved

¹⁾  : Chefen for det vesterlenske Regiment Sten Christensen Blix.

Svinesund, var aldeles ikke andet, end en Finte af Fienden, hvormed han har havt isinde at lokke al vor Force did hen, til at møde ham med desseins at hindre ham fra der at fatte Poste etc.: mens det forsikrer jeg paa min Ære, at nu marcherer han lige til Id, hvorom vi og samme Aften Klokken 10 fik Underretning, som siden skal omformeldes, men i Discoursen med Oberste Lieutenant Landsberg, fortalte jeg, hvad mig korteligen forhen ved Schogsberg arriverede, da jeg med 5 Mand var ude for at recognoscere og der sammesteds opholdt General Lieutenant Dalvig med 200 Mand til Hest fra Morgenens til Klokken 2 a 3 Eftermiddagen. Passagien er saaledes. Vi havde opveltet ved Elven en Chartaqve, som om Fienden havde kommet fra Sverige, kunde den bleven til stor Nytte for os, men siden han pludselig kom fra Christiania paa en anden Side end vi ham ventede, faldt den udi hans Hænder, som rev den istykker og af disse Materialier forfærdigede en Flaade at sætte over Elven med, som med 2de Tauger blev trækket frem og tilbage over Elven. Samme Flaade betjente jeg og mine 5 Mand os af med, til at komme over, hvilket da Fienden blev var, resolverede et af bemeldte General Lieutenant Dalvig anførte Mandskab paa et Stykke, som af bemeldte Chartaqve var bleven tilovers, at hjælpe sig over Elven, for at hente Flaaden over til den Side, hvor Fienden kom, hvilket og lykkedes. Imidlertid havde jeg med mine 5 Mand maat begive mig op et Stykke derfra, og lagde os bag et paa Jorden liggende stort Træ, hvor vi fyrede og skjød paa Fienden det bedste vi kunde, som da var i Arbeide med at sætte over. Fiendens Skud kunde ikke skade os, saa længe vi havde ham lige for os, dette holdt vi ud indtil Klokken omtrent 12, da vi imidlertid ved saadanne Skjermysse havde opholdt Fiendens Oversættelse, og ihjelskudt fra dem en Lieutenant og 8te Mand. Endelig kom de os saa nær, at vi befrygtede paa Siden i en Rad alle at blive ihjelskudte. saa os derfor tvungne til at retirere til Skoven, hvor vi bleve var,

at Fienden tog deres ihjelskudte og døde Lieutenant med sig, kastede ham over en Hest og pakke sig bort det snarest de kunde. Vores anlagde Desiens, da jeg blev udcommenderet, var at ifald jeg skulde trænge til Mandskab, skulde jeg samle Bønder, men, som Fienden kom mig for hastigt over Hovedet, at saadant ei kunde ske, sendte jeg den foregaaende Nat en Expres fra mig, om at faa Succurs, som jeg vel betids kunde have bekommet, hvis ikke en vis Mand, havde været Aarsag til, at dermed trøstredes, indtil Klokken 3, da jeg allerede var, som før er meldt, høist nødtvungen til at retirere, men jeg erkjender i al Sandhed, at hvis de 2de Compagnier, som kom for silde, havde betids været ved Haanden, det da havde været en ganske let Sag at tage den gode Hrr General-Lieutenant Dalvig med hans ganske Mandskab til Fange; thi dertil havde jeg udseet aldeles god Adkomst og Leilighed¹⁾. Men at komme igjen til mit forrige, da blev min ved Discoursen med Oberst-Lieutenant Landsberg om Fiendens Indfald ved Id gjordte Spaadom, rigtignok opfyldt; thi samme Aften som vi taledes ved Klokken 10, kom Kundskab om, at Svensken var ventendes om Natten eller i det ringeste om Morgen, at staa med 3500 Mand til Hest og tilfods, paa Ide Sletten²⁾. Efterat jeg nu udi mit Logement var gaaen tilsengs, kom hastig Ordre til mig fra Oberst Sten, at jeg skyndigst skulde komme til ham. Forfyiede mig da af Sengen det snarest jeg kunde, og saa snart jeg var kommen, raabte han paa sin Tjener, og befalede at skjenke os en Pokal, hvilket skede, drak mig saa til med en særdeles Mildhed. Da jeg saa ikke med mindre Ydmyghed havde drukket hans og hans paa Sengen liggende Frues Skaal, siger han til mig: Mener I

¹⁾ Denne Begivenhed indtraf, da Delvig fra Christiania sendtes til Sverrig forat hente flere Folk.

²⁾ Delvig kom med disse Tropper fra Sverrig forat forene sig med Carl XII, som var paa Tilbagetoget fra Christiania. Topogr. Jour. 9, 43.

Fanden rider ikke nu Svensken? han kommer i denne Nat paa Id at staa. Jeg svarer: det er venteligt. Han siger fremdeles, Oberst-Lieutenant Landsberg begjerer Eders Person allene, som en bekjendt Mand at følge med sig som hans Adjutant, hvad siger I dertil? Jeg svarede: «Ja gjerne». Da jeg kom til Oberste-Lieutenant Landsberg, spurgte han mig om det samme, hvilket jeg bejaede, derpaa blev drukket et Glas Vin, og imidlertid talt om dette Fiendens Indfald, og hvad derimod skulde foretages. Da jeg sagde: det kunde være en let Sag at hindre ham deri, og gjorde saa adskillige Propositioner, nemlig 1) at nedsænke udi Elven store Harver med Jernpigge udi, saaledes at Jernpigerne vender op. Udenfor Harverne at nedsænke store takkede og storgrenede Træer, hvilke tilligemed de jernpiggede Harver skjult under Vandet paa det Sted i Elven, hvor Vadet var at sætte over, kunde føre Hest og Rytter i Confusion, og hindre Fiendens Oversættelse, allerhelst naar der paa vor Side imod ham kunde oprettes et Brøstværk af Baghuner (NB. Baghun er den yderste Side eller det yderste Stykke af en Stok, som saves af, og naar de 4 Sider saaledes ere afsavede, saa bliver Stokken firkantet, der siden strax saves til Bord eller Bredder, saaledes indrettet, som herefter i Fortællingen skal formeldes). Herpaa skriver da Oberste-Lieutenant Landsberg en Seddel til daværende Capitain Husmand¹⁾ og Schlagenbusch²⁾ med Befaling, at hvad Ordre jeg fra ham, nemlig Landsberg, sagde og medbragte, skulde straxen efterleves. Derpaa gik da strax vergelterungen paa nordsiden af Frederichshald, og Folket blev strax godvilligen samlet til Oberste Lieutenant Landsberg, men vilde ikke marschere op til Tistedalen om Natten, sigende: «de haver Lønninger tilgode og kan paa et fremmed Sted ikke faa Credit». Da det nu ikke var muligt at faa dem i March,

¹⁾ Hausmann, Frederik Ferdinand f. 1693, † som Gen.-Lieutn. 1757.

²⁾ Schlanbusch, Frans Henrik af Lüneborgs Æt, Capt. 1710, Oberst-Lieutn. 1718.

bad jeg Oberste-Lieutenant Landsberg, Capitain Husmand, og Schlagenbusch, at det uden Fortrydelse maatte være mig tilladt at tale med Folket, da jeg mener de vel skulde marschere; kortelig at meldes, det blev tilladt, og vi kom om Natten op til Tistedalen. Saasnart vi der var ankommen, blev for hver Mand udbaaren for 2 β Brød og Øl og Folket dernest til gode Qvarterer anviste. Vagterne bleve udsatte, hvor man syntes nødig at være. Da alt dette var vel bestilt, kommer en ved Navn Gunder Slagter¹⁾ til mig, sigende: «her Lieutenant Kraft! ved I vel at Svensken er alt i Anmarch fra Christiania og er alt oppe i Rachestad Sogn? Jeg svarede: «Ja vi ved det Alle». Han spurgte om han maatte fare ud at høre sig om, hvor han agter sig hen. Derom consulerer jeg Hrr Oberste Lieutenant Landsberg, som spurgte mig om jeg kjendte ham, jeg svarede: «ja. Jeg ved han er Slagter her i Byen men videre ikke». Derpaa sætter Gunder sig med et godt Brændevinsmod tilhest, og forfaldt saa lige i Fiendens Hænder; blev omsider fangen af vore og sat i Vagten udi Frederichsstad, hvor han og døde. Om Morgenens kom Svensken samlet paa Iddesletten²⁾ og nærmede sig til Tistedalen paa den anden Side Elven, lige over for os. Om Natten forud blev jeg af Landsberg nedsendt til Commendanten, og begjerede 2de Metalslanger, som jeg og strax om Morgenens fik med mig op til Tistedalen, og blev plantet paa en Høide lige mod Fienden, som satte sig en Fronte lige for os.

Ved Canonerne fulgte en Archelimester ved Navn Peder

¹⁾ Gunder Slagter, udentvivl svensk Spion.

²⁾ Den 6 Mai trængte nemlig Gen. Delvig med 3000 Mand fra Sverige ind i Enningdalen forat forene sig med Carl paa Torpum. De Norske under P. Colbjørnsen og Landsberg hindrede ham i at komme over Tistedalselven, men nødte ham til at gjøre en besværlig Omvei. Den samtidige Jonas Rist har i Fridrichshalds Ærekrands 63—68 omstændelig beskrevet denne Affaire, uden at omtale Krafts Deltagelse.

Vith¹⁾, som nu er Lieutenant ved Corps d'artilleri, og Major Wilsters Compagni i Trondhjem. Da det kom dertil og det syntes fornødent med bemeldte Canoner at fyre, siger bemeldte Archelimester: med disse Canoner skal jeg vistnok lange Fienden. Jeg sagde: «er det ikke vel langt?» Han svarede: «Lad mig kun sørge». «Nu da saa far fort», sagde jeg, han svarede «Oberst-Lieutenanten vil være hos», jeg gaar da ind i Stuen, hvor Landsberg sad og skrev, givende tilkjende, at nu var Tid at fyre, han kom da og strax til Canonerne, og blev derpaa fyret, da jeg i Sandhed kan bekræfte første Skud at være saa vel passet, at ikke med en Riflebøsse bedre kunde træffes. Hest og Mand faldt ned paa høiere Fløi, og med det andet Skud fik Fienden et stort Hul eller Luge, midt i Fronten, som i Øieblikket retirerede sig tilbage, at ikke en Mand var at se, thi naar han kuns gjorde 10 a 12 Skridt retraite, saa stod han i en Dal at vi ikke kunde se ham. Om Morgen forføiede han sig til Elven, hvor der var et Vadested at ride over. Men Dagen tilforn, da vi alle vare bekymrede for at forbyde ham Overgangen, da sagde jeg, maa mig tillades at bruge en Mojen, saa skal han visselig ikke kunne komme over. Da var Oberst Lieutenant Landsberg curieux for at vide mit Anslag, tog mig derfor ind med sig i Enrum. Og da jeg havde tydelig vist og betydet ham, hvorledes mit Anslag med jernpiggede Harver, og spidsgrenede Træers Nedsænkelse i Elven tilligemed Brøstværkets Opretrettelse kunde blive indrettet og fuldbyrdet paa hastigste og bedste Maader, bad han mig ikke lade mig mærke dermed at have opfundet dette Anslag, (NB. thi han vilde ikke, at Inventionen skulde mig, men sig selv tilskrives), derpaa blev mig og de andre Officierer tildelt hver sin Pelotons, og enhver anbefalet at gjøre ligesom jeg. Da gik vi alle hen og optog et helt Gjærde med Hænker, Stænger og Baghun, ligesom det

¹⁾ Peder Huid, som 1716 var «Fyrverker» ved Fredrikstens Artilleri-Compagni, hvis Captain var Carl von Reitzenstein.

stod, bar det ned til Elven, og der indrettede et Brøstverk deraf, 3 Qvarter tykt, Baghunerne saaledes efter den flade Side sammenpakkede, saa at ingen Kugler kunde trække igjennem, mens Fiendens udskudte Musketkugler blev fundne og ved Brystverket nedfaldne. De tvende omskrevne Canoner bleve og plantede i Hjørnet af samme Brøstverk, at man igjennem Huller dermed kunde fyre, men kom ikke til at blive brugte. I Elven blev og nedsænkede omskrevne Harver og Træer efter forud skreven Vis, saa at Elven umulig paa dette Sted kunde med Hester overrides. Efter saadan Forebyggelse og Hindring kunde Fienden intet fordelagtigt foretage sig, men lod alene 4 Mand træde frem paa en liden Høi, som tillige fyrede paa os, og strax igjen med en hastig omkehren og Retirade forstak sig. Fra vor Side blev og peleton¹⁾ vis paa dem fyret, hvilket saaledes holdtes nogen Tid uden at paa nogen Side Skade skede. Men da han endelig merkede, at han ingen Overgang der kunde faa, eller nogen Skade der kunde tilføie os, brød han op derfra, og begav han sig hen til en Bondegaard, kaldet Bjørnestad²⁾, der rev han Husene ned og vilde deraf gjøre sig Flaader, at sætte sig over Vandet frem med, som paa det Sted var ikke bredt, hvilket da vi formerkede, bragte vi de 2de Cannoner didhen, og drev ham derfra. Derved blev han nu nødtvungen til at tage en længere og vanskeligere Vei, end han selv sig havde foresat og formodet; nu vidste vi at han maatte (gjennem) en Defilé³⁾, hvor han ikke kunde ride mere, end en Mand høi; da lod Oberst Lieutenant Landsberg mig tage Fartøier og Folk, og lægge os i Veien for ham, men stormende Veir forbød at intet Fartøi kunde komme af Landet. Samme Nat brændte vi alle vore Huse op paa adskillige Steder, ligesom vi havde været 1000de Mand i Leir, og Morgenen derpaa

¹⁾ Pelotons, en Afdeling af 20—40 Soldater.

²⁾ Bjørnestad, en Gaard i Nærheden paa Østsiden af Tistedalselven.

³⁾ Fjeldskar.

marscherede til Byen¹⁾. Fienden conjungerede sig paa Sletten ved Bergs Prestegaard og siden ved Torpum²⁾. Mens hvad er det jeg saa Stykkevis kan her og der memorere om en og anden forefalden Action, imod det meget, som er arriveret, som ikke den en tusindedel for Vidtløftigheds Skyld kan bekendtgjøres, endel fordi jeg ikke har havt synderlig Lyst til at skrive, endel og fordi mine Øine og Hilsen det lidet tillader, samt for at menagere Papiret. Mens i alle Viderværdigheder, og af saa mange og store Fatigver, som er udstanden, merker jeg nok intet andet at være mig bleven tilovers, end idelige Bekymringer for vores harmelige Brød og mange Børns forsvarlige Opdragelse, at jeg, som nu gaar paa Gravens Bredder, for eders samtliges Education og Information, kan med en uskrækket og ukrænket Samvittighed henvandre. Det er Enhver bekendt, at jeg ikke haver været som endel med arvelig Midler eller Gods begavet, thi hverken jeg eller eders Moder haver arvet 2 danske Skilling, det er og vitterligt, at jeg ikke som en del, over sine allernaadigste anfortroede Underhavende, haver været for nogen Fordel og Profit, og som Landeplagere istedenfor at tjene til Landets Forsvar, saa vil jeg dog ikke ermangle denne efterfølgende Passagie at bekendtgjøre. Efterat jeg 1717 var bleven Capitain og den Sommer over med Tordenskjold maatte med Compagniet holde ud paa Floden; der faldt i Actionerne en Hoben brave Folk, saa og for mig, men især en meget gudfrygtig og brav Sergeant ved Navn Børge, som jeg besørgede overmaade; endog han var ikkun en Bondekarl, lagde han sig dog efter at læse og skrive baade Tydsk og Dansk, saavelsom og regne; han var desuden brav og fornuftig mod Fienden. Nu var Aaret saavidt henbragt, at Fartøjerne i December skulle lægges ind i Winterhavn, og Tordenskjold skulde reise til Kjøbenhavn. Men imidlertid vi i denne Sommer har været sammen, feilede

¹⁾ Fredrikshald.

²⁾ Torpum ligger lidt vesten for Bergs Kirke.

ikke Vin, og et ugudeligt Fylder. Jeg er ikke god for at beskrive, hvor inderlig jeg hemmelig hos mig selv sukkede idelig, og bad Gud om jeg i saadant Fylder maatte ikke bortkaldes; og skrev jeg da den commenderede General Vedel¹⁾ til, og forestillede ham, hvor meget mere jeg med mit Compagni var nyttig, og til bedre Tjeneste tillands, i saa Maader, som jeg og mine underhavende Folk har været vant og brugt til tilforn, og da udrettet meget mere til Landets Beste; strax efter kom høibemeldte Generalens Ordre, at jeg skulde med det hele Compagni gaa iland, og tage vores March efter medsendte Marchroute fra General Krigscommissair Bertoug²⁾, hvilken lydde at gaa til Høland, conform med Generalens Ordre, og der anmelde mig hos den commanderende General Major eller Oberst over Cantonen, efter min egen givne Project, med det ganske Compagni³⁾ at forferdige os Skier og blive Skiløbere og Partigjængere igjen. Da jeg kom, var Oberst Garmand⁴⁾ der, saa og en Stund Oberst Reichwein⁵⁾. Endelig kom General Major Gabron⁶⁾ der, hvis Berømmelse jeg ikke noksom med Pennen kan udføre. Han vidste at betjene sig af hvad vi kunde tale sammen til Defension imod Fiendens Invasion, eller ventelig Attaque, ja han elskede mig som sin egen Søn, og jeg blev som hans Geheimeraad, som alt mere og mere befordrede hans Kjærlighed, eftersom han med mig

¹⁾ Erhardt Wedel til Evenburg † 1740, Søn af Gustaf W., første Greve af Jarlsberg.

²⁾ G. Bertouch, blev 1719 Klenows Eftermand som Comandant paa Akershus og fik Afsked som Gen.-Lieutn. 1740.

³⁾ det thelemarkiske.

⁴⁾ Johan Henrik Garmann, som 1716 blev Chef for det akerhusiske Infanteriregiment og døde 1748 83 Aar gl.

⁵⁾ Reichwein, N. C., Oberst ved de Nordenfjeldske Dragoner, Søn af den bekjendte Georg Reichwein.

⁶⁾ Gabron o: Abraham Adam v. Gaffron. Han blev siden Comandant i Nyborg og fik 1734 Charakter af Gen.-Lieutn.

ingentid fandt sig bedragen. Da nu Capitain Alberg¹⁾, Chef over det søndenfjeldske Skiløber Corps først in Majo 1718 i Aamots Præstegaard, i Østerdalen 21 Mile fra Christiania, ved Døden afgik, (jeg vil ikke nævne, at saavel om hans, som Capitain Meneis dødelige Afgang, meget mistænkeligt blev sagt) kom den 3die Dag efter sl. Albergs Død, General Wedels Ordre i Kongens Navn til mig i Høland, 6 Mile fra Christiania liggende, at jeg ufortøvet som interim Chef, skulde antage det søndenfjeldske Skiløber Corps. Jeg undser mig for at melde, hvad velydende Affection jeg ved denne Skilsmisse befandt hos Hrr General Major Gabron; sandelig hvor meget han vilde, kunde han ikke forberge sine Taarer og endelig udbrød, sigende: «Sæt eder ned strax, og lad Expressen bringe eders Svar til Generalen, jeg vil og selv om eders Person skrive, og besvare Generalens Ordre: sigende derhos ved sig selv, jeg mister Eder nødig, men Eders Lykke befordres visselig derved. Jeg forfærdigede da min Rapport til høibemeldte General Wedel med al Underdanighed, og allerdymgeste Forestilling af saadant Indhold. Jeg er villig og med underdanigste Hørighed redebon til at efterleve mig givne Ordres, og vil næst Jesu Hjælp forsvarligen forrette den anbefroede Tjeneste, ja om den end varede den hele Krig til Enden, om Gud ellers naadigst vil forunde Liv og Hilsen; dog inderligst og underdanigst bedende, siden, at beholde det mig nu engang allernaadigst forundte Tellemarkiske Compagni, som befrygtende, at en stor Reduction, naar Freden kommer, at maatte ske, da jeg med megen Møie maa sollicitere om, hvad jeg med megen Møie nu allerede mig haver forhvervet. Herpaa blev mig svaret, at ingen Forandring bliver, men jeg maatte efterleve Ordre, antage Skiløberne, og ved en Commission levere Compagniet til begge Lieutenanterne, og oppebie Kongel: Resolution, som kom 1719, in Januario. Jeg

¹⁾ Alberg, Mathias ²⁵/₁₂ 16 Capt. ved Skiløberne. Krafts Brev til Gen. Lützow dateret Gaarder 29 Juni 1718 i Moes Actstykker 84.

blev da strax commanderet til Kongsvinger, der laa daværende General Lieutenant Sponeck¹⁾ og commenderede. Kort derefter maatte han til Frederichshald, og Genneral Gabron kom fra Høland i hans Sted igjen. Her kom da 2 gode Venner tilsammen igjen. Da jeg ved disse Tider foer omkring paa Grændserne og recognoserede, fandt jeg ved Magnor²⁾ Bro, at 600de Mand fiendtligt Cavalleri laa i sine opslagne Telter. Jeg udsaa alt Leiligheden, og fandt det ganske muligt, at de alle kunde occuperes, og gjøres til Fanger, og ikke anderledes end ved Infanteri Nattetider at overrumple dem. Maaden vil jeg for Vidtløftigheds Skyld her ikke tale om. Men da jeg hemmelig sagde her General Major Gabron dette, syntes han vel nok derom.

Dette er en Ting, siger han, som maatte strax resolveres, man kan dog ikke iværkstille det, uden den commenderende Generals Ordre med videre. Bad mig altsaa, at jeg skulde ikke tale derom for Nogen, mens ufeilbarligen har nogen af de skjelmagtige Bønder givet Fienden Notise om, at een af vore havde der været og udseet Stedet, og kunde han (Fienden) da ikke andet vente sig, end sin Ulykke, om han der var bleven attrapperet. Tredie Dagen derefter var ei heller en Mand der at se mere, mens marcherede af ned mod Strømstad, hvor Kong Carl var i Arbeide med at samle sin Arme, som søndenfjelds i Norge skulde indbryde. Kort derefter fik Jeg Ordre med det ene Compagni Fyrrørere at marchere til Frederichshald, da jeg did kom, blev jeg af General Sponeck commanderet ud til Grændserne mod Enningdalen, hvilken March, da jeg skulde fortsætte, begjerede jeg en Ordre, at vise for mig, ifald jeg af Fienden skulde blive fangen, at vi da ikke for et Parti bleu eller en egen Sammenrottelse skulde blive ansete, siden Folket ingen Mundur havde. Mig blev og

¹⁾ Georg Wilhelm Hedewiger von Sponeck, Greve og Chef for Generalstaben fra ¹³/₁₂ 1716 til ²¹/₁₀ 1720.

²⁾ Magnor paa Grændsen mellem Kongsvinger og Eda.

strax en Ordre meddelt, hvilken da jeg læste, sagde i al Ydmyghed, at jeg ikke herefter kan forrette den Tjeneste, jeg bør. Da siger Generalen, hvorledes vil I have den da? Jeg svarede: min Ordre maa lyde at jeg er udcommanderet for at gjøre Fienden al forsvarlig Afbræk og Skade efter min egen Conduitte, og paa eget Ansvar. Saadan Ordre blev mig og given, eftersom Generalen fandt og saaledes for godt og ret at gjøre. Da jeg nu kom til Enningdalen, arriverede, hvad jeg nu vil melde. Jeg havde udsat en Vagt med en Underofficier, og 21 Mand $1\frac{1}{2}$ Mil fra mig ved Idefjorden ved Ørbeck¹⁾ lige over Krogstranden paa de Svenskes Side. Som jeg en Dag hørte, at der nedre chargerede²⁾, sendte jeg strax En til Hest ned, for at fornæmme, hvad det var. Og som Ingen vidste nogen Tid, hvor jeg om Natten med min Commando opholdt mig. Jeg holdt ei hellere nogen fast Leir, men undertiden her, nu der i Marken, og underrettede saadan, som blev udsendt, hvor han ved Tilbagekomsten skulde gjøre af Hesten og hvor han om Natten skulde finde mig. Han kommer da tilbage og satte Hesten paa Præstebakken³⁾, en Gaard, som laa midt i Pasagen, hvor jeg og Enhver, som var ude paa Commando, var og mest opholdt os om Dagen, naar intet var at forrette mod Fienden. Efter vore idelige udsendte Patroller, da nu denne udsendte af Skiløberne silde om Natten kom tilbage var jeg borte. Hesten leverede han til Skydtsknegten, saasom 4re Hold-Heste stod der stedse, og blev afløst hver Dag. Han tog da sit Gevær og videre til lige med en Boutellie Brændevin for en Marketenterske, at udsælge til sine Kammerater. Som han nu i Mørket skulde forføie sig til mig, og han gik ud af Huset, og var kommen udenfor Gaarden, blev han var, at al Marken var beklædt med Ryttere eller Cavalleri, hvorpaa han sprang gesvindt ind i

¹⁾ Ørbeck = Aarebakke.

²⁾ chargiren, lade og fyre, angribe.

³⁾ tæt ved Enningdals Kirke.

Stuen og varede dem ad at slukke Lyset og retirere, der sad da fra Frederichshald endel Slagtere og deslige Folk, med vore skjelsagtige Kundskabsmænd og drikker, paa det de kunde tilpractisere sig tilkjøbs Smør og deslige, for at udhøkre og sælge, disse retirerede strax alle men kunde ikke paa 2de Kanter slippe nogensteds fra Gaarden, eftersom Pasagens Leilighed nemlig i sønder og vester, hvor Veien var, var besat, saavel som den Vei der gik hen til mig. Der i Skoven laa min Karl, nemlig Niels Øxset, som gjorde sit beste at komme til mig, men maatte retirere nordefter op omkring et Vand¹⁾, 1 Mil, hvor han fandt et Fartøi af Stokker, som han kunde hjælpe sig over med, over et smalt Vand, men kom ikke med sin Rapport til mig før Klokken 1 a 2 Eftermiddag den anden Dag. Jeg havde udsøgt mig et beqvemt Sted at holde mig om Natten paa, og udsat mine Vagter paa alle behøvende Steder, hvoriblant var et høit Bjerg, hvorfra man om Dagen kunde se til Præstebakken, og vidt omkring, hvor Fienden kunde ventes at komme. Der satte jeg en dobbelt Post med Formaning at holde sine Øine vel aabne, og være agtsomme efterdi det var mørkt. Om Natten imellem 12 og 1 Slæt kommer den ene Skildvagt ned og siger, Hrr. Capitain! nu staar Fienden alt paa Præstebakken, jeg kunde se blaa Fakler eller Lys brænde, jeg kunde og høre Hestene frøse af Næsen, sparkede med Fødderne, ja rystede sig, at jeg magelig kunde høre Pistolhylsterne og deslige Lyd af Mængde af Folk. Hvorpaa jeg flux rykkede ud af min Hule i Bjerget og commanderer strax en Sergiant nemlig Christopher Uhrne med 24 Mand at marschere og lægge sig paa en Høide, bag ved samme Høide var en stor Plan, hvor jeg forment Fienden stod med en større Force, hvorhen de paa Præstebakken kunde retirere sig, om de skulde blive attaqveret, indrettede mig saaledes, at Fiendens formente Retrait eller Bevægelser skulde ske imellem mig og Sergeanten; herpaa sendte jeg

¹⁾ Ohr Søen strax Nord for Prestebakke.

endnu strax 2de tilforladelige Fyrrørere ud forat recognosere, og strax efter dem 2de andre, saaledes 4 efter hinanden, som blev tilsammen 8te. Da nu de 2de første udsendte kom et lidet Stykke henimod et Gjørdeled, var ved samme Led allerede et dobbelt Skildtvagt at finde til Hest holdende. Hvilket da mine 2de fornåm, siger den ene til den anden, nu er vi dem saa nær, at i hvor mørk Taagen er, saa skal vi dog fælde hver sin, den anden svarede, det er for lidet og ikke Umagen verd, men lader os først gaa tilbage til Capitainen og sige dette, han finder vel Raad at vi faa mere og større Bytte, de gaar da i Stilhed tilbage og aviserer først de andre 6 Mand møder strax derpaa mig og fortæller det derpaa altsammen, og følges vi alle da ad. Da vi nu kunde vente at Sergeanten nu var kommen paa sin anbefalede Post, sagde jeg, nu skal vi følges ad 4re og 4re, og nu maa I skyde dem ihjel, da de nu kom igjen henimod de 2de ved Gjerdets eller Grindledet holdende Ryttere spænder en af mine Hanen paa sit Gevær i Moment kjerede¹⁾ den ene sin Hest og red op til Gaarden, den anden blev paa Post holdende. Vi holdt og ganske stille og ventede den, som red hans Tilbagekomst, som og skede, i skyndigste Maader, sigende da til sin Kammerat med en sagte Lyd, dog saa høit, at mine nærmest 8 Mand kunde høre disse Ord: Du skal ikke være bange, det skal ikke gaa dig værre end det skal gaa mig, naar vi kommer til Vagten, skal jeg raabe saa sagte hver da! hver da! hver da! I det samme skyder mine, og mente sikkert at have fældet dem paa Stedet, men de i samme Øieblik vender sine Heste og rider tilbage til Præstebakken, hvor vi ventede at finde Fienden. Sergianten paa sin Post holdt sig færdig, hørte Skudene og Rytterne ride meget hastig, ja saa Ilden funkede under Hestefødderne, men enten det var 2 eller mange, som red, kunde han ikke gjøre nogen Forskjel paa; jeg med alle mine, skyndede os til Gaarden og ventede os et varmt Bad.

¹⁾ vendte.

Vi leder da i alle Busker og overalt og omsider begiver os til at visitere Husene, holdt saa ud med al Agtsomhed den hele Nat, gaar og hen til Sergeanten, paa hvis Post intet var kommen, uden, at han hørte et stærkt Ridt, og saa Ilden under Hestefødderne, men hvormange vidste som meldt ei, men Lyden for ham og hans Commando, syntes at høres saavel i Luften som paa Jorden at være af mange tilhest. I Huset fandt vi Qvinden selv, som for Alderdomsskyld ikke var god for med de andre at retirere til Marken, hun siger og, at hun saa Marken fuld af Heste og Folk, der blev banket paa Døren, men da hun lukkede op var der ingen. De Folk, som retirerede hørte og ligesom vi, at da mine havde fyret, at der da blev raabt, tag da denna Hesten tage denna Hesten der. Da siger jeg, Manden finder vi vel imorgen, naar Dagen kommer det var at ønske han levede saa meget, at jeg kunde tale med ham. Mens her fandtes ikke hverken Hest eller Mand, og var det altsammen lutter Spøgeri. Vi gjorde os heraf den Presumption, at Fiendens Indfald her ved dette Sted maatte blive den paafølgende Dag lod jeg strax denne Hændelse skriftlig rapportere til General Rømling¹⁾ som logere paa Asak $\frac{1}{2}$ Mil ovenfor Frederichshald ved et Vand 1 Mil langt kaldet Fem. Da mit Bud kom til Generalen, blev han indkaldet og spurgt, om han vidste noget om det, som var skrevet og rapporteret? Han svarede: Jeg var med, og den første, som herom gav Capitainen Rapport. Derpaa fik jeg Ordre, at jeg Dagen efter skulde komme til Generalen. Da tog jeg med den Mand, som af den Mængde Cavalleri var forhindret, at komme til mig og give Rapport, som før er meldt. Jeg kom til Generalen og blev befaleet at sætte mig, et lidet Bord blev dækket, og Mad frembaaren, hvorfra jeg maatte spise, hvorhos sadte sig baade Generalen og hans Frue;

¹⁾ Patrocles Rømmeling, født i Frisland, deltog i den spanske Arvefølgekrig, blev 1717 Generalmajor, 1731 Gen.-Lieutn. og døde ³¹/10 1736 som Høistcomanderende i Norge.

befalende mig at spise, sigende, de vidste vel, at der jeg kom fra vor Smal-Hans Kjøgemester. Generalen drikker mig og til med et Glas Vin. Da jeg nu næsten til Fornøielse havde afspiset, begynder Generalen at spørge mig om min indgivne Rapport, som blev mundtlig ei anderledes, end forhen skriftlig. Med Generalens Tilladelse kaldte jeg den Karl, nemlig Niels Ørset, ind, for at sige, hvad han havde seet, hvilket han og udsagde med den Forsikring, som han med Mange kunde bevise, der med ham retirerede fra bemeldte Gaerd. Generalen begynder da at raisonnere med mig om dette, hvad det skulde være. Jeg svarede, det var i Sandhed intet andet end Spøgeri.

Generalen svarede, nei aldeles ikke, men jeg siger, at Kongen af Sverige haver været der i egen Person¹⁾. Dertil svarede jeg: nei ingenlunde! om han kunde omskabe sig saa liden som en Kat, tvivler jeg paa, han skulde kunne undgaaet, efter de Anstalter, som var gjort. Genneralen paa-stod, at hvad han sagde var Ret, jeg paa-stod at det var Spøgeri, hvorom handledes, indtil vi kom udi en hel Mundstrid, og han blev omsider vred, sigende: Trætter mig ikke længere imod, jeg kan umuligt taale det, og I skal vide, at jeg er en Calvinist. Jeg beder, sagde jeg, om Pardon. Men deres Excellence skal sikkerlig faa at vide og høre, det bliver ikke længe til, at den Svenske Arme nok kommer den Vei, eftersom Kongen selv i egen Person skulde saaledes her recog-nosere forud. Vi bleve da igjen gode Venner, og jeg reiste tilbage til mine Folk. Efterat alt dette var passeret, blev jeg udpaa Høsten afløst af nuværende Oberst von Krogen²⁾ ved det vesterlenske Regiment, som med sin hele Commando sikkerlig kan contestere, at Fienden kom den Vei, og strax efter min Afløsning der indfaldt, for hvilken de og samtlige maatte retirere.

¹⁾ Generalen havde nok Ret.

²⁾ uidentvivel Georg Friderich von Kroghen, der ³¹/₁ 18 blev Captain ved Rømelings Dragoner.

Jeg tog min Marsch op til Østerdalen, Qvikne, Tolgen og Røraas, og havde min Commando alt indtil Sælbo i Throndhjems Len, hvor jeg da holdt ud, indtil Fienden overalt var af Landet. Og kan jeg ikke undlade herhos at anføre nogle sammesteds forefaldne Tildragelser i følgende Maader. Anno 1718 den 31 Decembris, da jeg med Skiløberne laa paa 5 Mile Skoven¹⁾ ved den Postering, jeg der forfærdigede og begyndte derpaa 2den og 3die Juledag at bygge (hvor vi laa i Bordhytter for Nyving eller Stokkeild, thi det var en ubeskrivelig Frost), da fik jeg Kundskab om, at Fienden²⁾, med en Commando kom fra Tønset 4 Mile fra Posteringen, hvor da Fienden indlogerede sig paa en Gaard, kaldet Øvelby³⁾. Da jeg dette fik at høre, gjorde jeg strax Anstalt at sende Fienden en Commando imøde, og tænkte at overrumple ham om Natten paa Gaarden Øvelby. Jeg vilde da meget gjerne selv været med, men Fogden Juul, og Sørenskriver Vinsnes, som med 200de Bønder kom mig med mine 200de Skiløbere til Hjælp, raadet mig derfra, og forestillede mig, at Posteringen ingenlunde kunde sættes blot, og ifald vi blev ulykkelige, saa stod da Veien aaben for Fienderne, som uden Hinder kunde reise og marchere igjennem Landet, ruinere Østerdalen og Hedemarken, og conjungere sig med Kongen af Sveriges, søndenfjelds i Norge, indrykkede Arme.

Jeg vilde ikke lade mig overtale, men fattede de Tanker, at jeg maatte marchere med, hvor syg, jeg, med mange andre forfrosne var, hvorpaa de raabte alle som med en Mund: Saa lad da hver Mand følge med. Endelig blev da besluttet, at

¹⁾ Fem mile Skoven N. for Øvre Reendalens Kirke.

²⁾ Fienden en Del af de 600 Dragoner, hvormed Generallieutenant de la Barre besatte Røros, mod hvem Generalmajor Gaffron sendtes med 4 Batailloner. N. Sam. 2,557.

³⁾ Øvelby o: Øverby ved Tyldal Kirke. Disse Svenske udgjorde en Forpost af den Afdeling af Arnfelts Corps, som under General-lieutenant de la Barre havde besat Røros.

daværende Capitain-Lieutenant Bonde¹⁾, og Lieutenant Meldahl²⁾ strax med 200de Mand frivillige med behøvende Underofficerer, og Lensmænd marcherede. Ved deres Bortmarch gav Jeg dem i Kongens høie Navn tydeligen den alvorlige Befaling, at de af al Magt og Formue maatte stræbe at overrumple Fienden, førend Dagen brekker og medens det er Nat, hvis de ikke det kan opnaa, gjør de ingen ønskelig Coup, men maa med Møie søge at conservere dem selv. Denne min Ordres blev ikke efterlevet, hvorefter det og gik dennem, ligesom jeg dem forud betydede. Da de om Natten havde marcheret en sterk Mil, drev Fienden (?) dem at søge det eneste Hus, som fandtes mellem Posteringen og Øvelby, hvor de efter Foregivende tvungne af Kuld forblev indtil Dagens Anbrækkelse. Da de nu endelig tidlig om Morgen den 1ste Jannuary 1719 kom til bemeldte Øvelby, var Fienden allerede munter. Ovenfor Gaarden i Høiden, hvor intet Cavalleri kunde komme, var et Gjærde af Ris, hvor en stor Faue, eller Snedyngge var sammenblæst, bag hvilken Bonde og Meldahl sig forføjede, og laa saa der og skjød imod Fienden ned i Gaarden, saa at Fienden omsider retirerede sig op til Tønset med mindre Mandskab, end han der var kommen, men han tog med sig paa Slæder, alt hvad som var dødt og bleseret. Paa de overfarende Vande underveis hug han Hul paa Isen, og derigjennem nedsænkede de døde Gemene; af de døde bleserede lod han en, som var incurable opskjære for at see, om han var skudt med Riffelkugle, som ikke saaledes befandtes. Endog en Ritmester var af en Riffe dødelig bleseret, levede indtil de kom til Røraas, hvor han blev begravet, og af hrr Even paa Tønset kastet Jord paa. Da nu min udsendte Commando blev Mester allene over Øvelby, gav de sig i god Ro og Sikkerhed indtil om Aftenen, da kom Fienden igjen med en

¹⁾ Bonde Johan, Cpt.-Lieut. ved Skiløbercompagniet af vesterlensk Inf. Regim., blev Capt. $\frac{1}{1}$ 1719.

²⁾ Meldahl Michael blev $\frac{2}{1}$ 1719 Premierlieut. ved Skiløberne.

stærkere Commando, navnlig en Major med 200de Mand, hvilke havde nær opsnappet min udsendte Commando, som i Confusion kom op udi sin forrige Plads bag den store Sneydyng, da Fienden fik en 30 til 40 Par Skier, sønderslog og opbrændte dem, og derefter retirerede sig tilbage, og mine forføiede sig igjen til mig i Posteringen, medbringende 6 Blesserede, hvoraf dog ingen døde; jeg forblev da i Posteringen, indtil Fienden retirerede ud fra Thronhjems Lehn, og Generalen¹⁾, som kom søndenfjelds fra, tog mig med den hele Commando med sig til Røraas. Siden forefaldt ikke noget af den Betydning, at derom noget videre kan meldes, men hvad deroppe mod Fienden ellers kan være tildragen, kan af min allerunderdanigste Demonstration til Kongen omstændigere sees, som herved ordlydende følger.

Allerunderdanigste Demonstration

over min fatale Skjæbne udi endel af mine Forlis, tvertimod den Lykke Gud benaadete mig med; imod Fienden, at jeg derover 1719 tilvandt mig min allernaadigste Konges egen Forsikring fremdeles, at være conserveret i Kongens Naade, som følger. Udi Krigstid blev jeg meget brugt og commanderede fremfor andre. Efterat jeg 1716 den 8 Aprilis med den mig givne Commando delogerede Fienden ved Enningdalens Kirke²⁾, 1½ Mil fra Frederichshald, som havde sat sig der med 100 Mand tilhest og 300 Mand tilfods, hvilke jeg som Lieutenant, efter Ansøgning, blev betroet med en Commando af Soldater og frivillige Bønder at attackere, foruden de, som udi Actionen faldt paa Pladsen, erholdt jeg ved Guds Bistand Seier, og fik en Ritmester tilligemed over 50 Mand af Cavalleriet tilfange, og 75 capitale Heste med fuld Behør, af hvad som Hest og Mand tilhørte foruden endel Provision, saa og nogle Tønder Øl og Brændevin, som jeg med

¹⁾ Grev Sponneck.

²⁾ paa Kirkeboen, hvor Ritmester Lehman blev fangen og den modige Klokke paa Id Ole Svensen blev skudt. See Rist. 58.

egen Haand slog istykker og lod udløbe, at ingen ved Drukkenskab skulde komme i Fordervelse, efterat disse Hester med Kapper, Sadler og andet blev auctioneret, fik jeg ikke det ringeste af dette Bytte til Recompence for mine udgivne Kundskaabs Penge, hvilke mig aldrig nogensinde blev godtgjort eller af mig begjerede¹⁾.

Ved Fiendens Tilbagekomst fra Christiania, var jeg atter paa Vigssiden, og erobrede 107 Heste og 26 Fanger, alt Artilleriet vedkommende²⁾.

Disse Heste blev og ved vores Arme auctioneret, hvoraf jeg ei heller fik det allerringeste, langt mindre havde Tid at spørge derefter.

Syntes og i de Tider, at Seier var Gevinst nok. Da Fienden strax derefter indtog Frederichshalds By, practiserede jeg Byen i Brand paa 2de Steder, hvilket Fienden efterstræbede at se forhindret, men efter Borgerskabets Forlangende blev den dog afbrændt, for de hvelvede Kjelderers Skyld, hvorudi deres Eiendom for Plynderi da bedst kunde conserveres, foruden hvad jeg udi Branden og Actionen udstod, miste jeg alt, hvad jeg der eiede. Mit Ønske er saaelænge jeg lever, at det var eller maatte blive eders Kongelige Majst. saa vel bekjendt, som det er Gud i Himmelen, hvorledes jeg efter allerunderdanigste Pligt haver forholdt og opført mig. Jeg er da forsikkret, at om det ikke kom mig, da visselig mine i sin Tid til bedste. Efter denne Action, blev jeg befalet at tage et Vacantscompagnie ad interim under Commando; blev og dertil forslagen, men maatte levere det til en anden fra mig. Derefter blev mig given et Detachment paa 150 Mand med behørige Ober- og Underofficierer og Tambourer, alle frivillige Soldater og Skiløbere. Da jeg

¹⁾ Delingen af Byttet gav Anledning til en langvarig Strid mellem Comandant Brun og P. Colbjørnsen; see Moe, Actstykker til Norges Krigshistorie 1716—18, S. 63.

²⁾ Om denne Opsnappelse, hvor Hans Colbjørnsen var med, see Krag Frederikshalds Beskrivelse 51. Norske Sml. 1, 421.

1717 i January Maaned, allernaadigst blev virkelig Capitain maatte jeg ikke forlade den mig forhen under Commando givne Detachment, saa længe Vinteren varede. Efter at jeg nu i Mai kom til det mig allernaadigst anfortroede Compagni haver jeg siden i Bergenhus Len maatte føle og fornæmme Oeconomien i min Fraværelse ved Compagniet, i det jeg saa godt som i den første Maaned Januari i Aaret 1717 er ved det vesterlenske Regiments Afregningscommision først tildømt at betale over 161 Rixdlr. dernest mistede min ganske tilgodehavende Afregning ved Regimentet, samt Søpenge for al den Tid, jeg var paa Flaaden med Tordenskjold 1717, som udi Beregningscommissionen ikke er bleven nævnt eller indført, hverken til Skade eller Fordel. Da jeg nu i Decembri 1717 blev commanderet iland af Flaaden, og at jeg med det ganske Compagni skulde forskaffe os Skier, og blev saa 1718 den Vinter over indtil i Mai Maaned, hvor jeg atter maatte forlade de imod Fienden berømmelige Tellemarkiske Soldater, og efter General Vedels Ordre i hans Majestets Navn at antage et søndenfjeldske Skiløbercorps, som af eders kongelige Majestet mig i Januari Maaned 1719 blev confereret som Chef. Hvorefter jeg den 23 og 24 December 1718 med endel Skiløbere borttog paa Qvikne Kobberværk alt Mandkjøn, Officiere og Arbeidere, som alle havde maattet forskrive sig til Fienden med alt, hvis der fandtes, nemlig en stor Del Kobber, Proviant og deslige at være Fienden følgagtig, naar hans Ordre kom fra Røraas, hvilket alt blev ved min Foranstaltning ført ned til Christiansfjeld. Efterat Fienden var nu af Landet, lod jeg mig nogen Tid derefter persvadere, at Participanterne i Throndhjem maatte faa alt sit tilbage, igjen, som ikke haver fortrydt mig, men hvad jeg fra Fienden har erobret og urettelig mistet, hvorfor ei mere kan ventes Regresse fortryder mig alle Dage. Da jeg blev reduceret, nød jeg ingen Vartpenge som andre. I Bergens Stift er mig ikke given nogen Leilighed, hvorved jeg kunde vente at blive i en fuldkommen og naadigst Erindring. Hvad jeg der i det be-

sværlige Land haver udstaaet, og er kommen mig til Forlis, som med kostbare Reiser til adskillige Commissioner, uden nogen Vederlaug, er alt for vidtløftigt at anføre, men kan dog bevises. Allernaadigste Konge, anse ikke dette unaadig, men drag en allernaadigst Eftertanke over denne min fatale Skjebne, at det saaledes befindes i Sandhed kan bevises af

Eders Kongelige Majestæts
 allerunderdanigste og tro
 pligtskyldige Tjener
 E. Kraft.

Breche den 16de Octbr. 1842.

End for at vise, at hvad jeg saavel udi forestaaende allerunderdanigste Demonstration, som øvrige Relation haver foredraget, ikke mangler Bevis og Contestation af andre retskafne, brave og redelige Medtjenere som endel omskrevne Actioner have biværet. Saa bliver hertil Copialiter adjungeret sl. her Oberst Schlaenbusches Skrivelse til hans Excellence her General Arnoldt¹⁾, hvis Originalcopi er i mit Eie, og saaledes lyder:

Høivelbaarne

Høistbefalende Hr. Generallieutenant!

Da Hr. Oberst Lieutenant Kraft underrettede mig om at ville sende vedlagte sin allerunderdanigste Memorial til Hans Kgl. Majestet og vilde anraabe om sammes Befordring med vedføjede høie og kraftige Anbefaling af Eders Excellence og ogsaa indstændig har bedet mig at recommendere hans Ansøgning til Eders Høivelbaarenhed. Saa har jeg, skjønt jeg naa ansee saadan for overflødig, dog ikke villet negte denne gamle ærlige Mand og tro Medtjener en saadan. Jeg understaaer mig altsaa at ansøge Eders Excellence i al Underdanighed, naadigst at hjælpe den nævnte Hr. Oberstlieutenant til at er-

¹⁾ Arnold, Hans Jacob, født paa Hougén i Spydberg 1660, døde i Christiania 24 Decbr. 1758 som Feltmarskalk og comm. General fra 1736—58.

holde det allerunderdanigst Søgte ved Eders høistformaaende Authorite og bekjendte Retsindighed, og skaffe en tro Krigsmand i hans Alderdom nogen Soulagement.

Supplikantens gode Opførsel og troe og gode Tjeneste i sidste Krig vil udentvivl være Eders Høivelbaarenhed bekjendt. Jeg kan, som daværende Aide de Camp General, bevidne, at han ved Partigaaen, ved Opsnappelse af fiendtlige Poster og Indbringelse af mange Fanger og ved paalidelige Efterretninger om Fienden har gjort megen considerabel Tjeneste, ligesom han og i den skarpe Action, som forefaldt 4 Juli 1716 i Fredrikshald (og hvorved jeg selv har været med), har holdt sig som en retskaffen og ærekjer Officier. Jeg haaber derfor, at Eders Excellence ikke tager mig det ilde op, at jeg paa denne brave Mands Bøn tager mig den Frihed at uleilige Eder med dette. Saa og at Eders Høivelbaarenhed paa det kraftigste hos Hans Kongelige Majestæt vil forestille til at erholde sin nu søgende besverlige Station, paa det han med sin havende store Familie i sin Alderdom ikke skal lide Mangel, hvorpaa ganske vist vil følge en snar og allernaadigst kongelig Bønhørelse. Jeg recommenderer mig ogsaa selv til Eders Høivelbaarenhed i hel underdanigst Respect forblivende

Eders Høivelbaarne Excellences
hel underdanigste Tjener
Slaenbusch.

Bergen den 10 Martij 1738.

Uddrag ur Biskopen A. Rhyzelii Dagbok.

År 1716 den 26 September, woro ordres tillhandakomne, att jag skulle förfoga till Lund i Skåne, der Konungen, igenkommen ifrån sitt Norska fälttåg, hade tagit sitt Kongl. Högquarter.

— d. 30 September. Dnica 18 Trinitatis, hade min

afskedspredikan i Storkyrkan, der jag ifrån den 8 Juni år 1712, 293 Predikningar hade hållit. Mig hade der församlingen wist mycken kärlek och heder. Det också skedde wid detta afsked med ansenliga äreskänker. Och är icke ännu hvarken heder eller kärlek emot mig hos dem utslocknad, som minnes hvad arbete jag hade och tjenstgjorde in på 5te året i den församlingen.

— den 13 October. Sedan Hennes Kongl. Höghet Arfprinsessan¹⁾, som ville med mig sända ett af henne stickadt blått sidentygstäcke till sin Herr Broder Konungen, mig öfver åtta dagar uppehållit; äfven ock Gref Nicodemus Tessin, som sände med mig för Hs. Kongl. Majt. en Svensk Bibel och två Psalmböcker, en i qvarto och den andra i Octava; reste jag ifrån Stockholm i Herråns namn, till Kongl. Högqvarteret i Lund uti Skåne. Någre wänner följde mig till Liljeholmen, der wi skiljdes åt emot aftonen. Som wägarne den tiden woro ganska djupa, så gick resan långsamt, att jag, efter 2 dagars fordröjande på Gripenberg hos Fröknarna Falströmer, icke kom till Lund, förrän

— den 25 Oktober kl. 1 wid Middagstiden, då jag spisade hos Biskopen och fick mitt kvarter uti den så kallade Popelmans gård, hos Juris Professoren Jonas Hörling, der jag sedan en tid spisade.

— den 29 Oktober fick jag (emedan han sent och bitida mönstrade alla regementen, som gingo till baka uppåt riket) första gången uppwakta Hs. Kongl. Majt. i hans Sängkammare, då han med några hundrade frågor examinerade mig. pröfwade min Conduit och utsporde min härkomst, släkt, lefverne &c. På slutet gaf han mig den medförda större Psalmboken in qvarto, hvilken jag ännu ager; behållandes för sig den mindre in Octava. Min kofta, som jag hade på mig, besåg han åter och fram, kallade henne en widrock, och sade, att hon war en wacker prestedrägt. Och som han det

¹⁾ Carls Söster Ulrica Eleonora.

samma sade sedan för sina Herrar och andra; så måste icke allenast de andra Presterna, till att behaga Konungen, låta göra sig sådane Koftor eller widrockar, utan ock Biskopen Linnerius och efter honom flere Prester der i landet. Min kofta blef tagen till mönster ock en Skräddare, som derefter lärde göra koftor, blef mycket sysselsatt og hade derigenom en god förtjenst.

— den 1 November Alhelgona-dag höll jag min första predikan inför Hs. Kongl. Majt. och wardt Gudilof! derför af honom betackad såsom jag sedan aldrig annat hos honom försporde, än Nåd och Wälbehag.

— den 5 Nowember, begynte jag min första Bönewecka; det är, att morgon och afton hvar dag weckan igenom, göra bön inför Konungen. Och alternerade med Mag^{ne} Nordberg¹⁾ och Sternell, samt med M. Salstedt, som kom ned in Novembri till att succedera M. Nordberg, hvilken blef Pastor vid S. Clara i Stockholm; med dem alternerade jag uti allt prediko- och Böne-arbete wid Kongl. Hofwet till detta årets slut, och vidare allt framgent.

1717 den 13 Juni fick jag kgl. Majts. fullmakt att warda primus Hof och Drabantspredikant. Och såsom icke allenast M. Nordberg war rest till sitt Pastorat i Stockholm, utan och M. Carl Sternell till Superintendenten wid Amiralitetet i Carls-crona; så behagade Hs. Majt. förordna mig til Præses i Hof-fält Consistorio och sin Bigtfader eller Confessionarium, hvarigenom mina vilkor ansenligen förbättrades, att jag utom min ordentliga lön 600 Dlr. silfvermynt, fick dagligen en rätt, middag og afton utur Konungens kök och utforning för en häst på Konungens stall, utom lika taffel eller kostpenningar med de andra prester vid Kgl. Hofwet i fält, och hela socknen Harberga till forage qvarter. Ifrån den dagen fick jag, enär

¹⁾ Göran Nordberg Carls Feltprest, der blev fangen ved Pultava og har forfattet Carl 12tes Historia. 2 Dele, i folio.

jag det begärde, eller dertill mig anmälde, privat audiens och samtal med Hs. Kgl. Majt., så att Herrar Ombuds Råden och Andre Herrar, som woro inne, måste göra afträde, när jag fick komma in, hvilket skedde ofta; ty icke allenast Biskopar och Consistorier i Riket, utan och många embetsmän och andre anmodade mig att befordra deras angelägenheter och ansökningar. Det gjorde jag och efter görligheten så vida det mig angick och anstod, aldeles icke blandandes mig uti Herrar Ombuds Rådens affärer eller göromål. Jag besinnade alltid, att jag talade med en Suverän Monark, derföre waktade jag mig, att jag icke missbrukade hvarken hans hjerta eller öron, dem jag tyckte mig äga; Gud bär med mitt samwete, mig det vittnesbördet, att jag inför honom aldrig rådde till ondt och omildt, eller talade om någon menniska annat, än det godt och hederligt war. Frågades jag om någons ofrejd, såsom det och stundom hände, så beklagade jag sådant och bjöd till att vända det till det bästa. När jag beklagade den tidens bitterhet, Krigets långwarighet, och fäderneslandets lägerwall etc., hvilket några gånger skedde, särdeles när Konungen wille af mig blifva absolverad och communicerad, då råkade wi fuller uti en häftig dispyt; men Guds ande styrkte mig, att jag med frimodighet blef wid sanningen, wann saken och Konungen fann sig wunnen af Guds Ord, det han gerna hörde, flitigt läste och ganska grundligen förstod. Med ett ord: In för Gudi och all verlden kan jag det friligen betyga, att jag aldrig hvarken faun hos den stora Konungen någon ogudaktighet, eller gick ifrån honom wred och onådig; utan alltid lemnade honom blid, mild och nådig.

— den 14 Juni blef jag genom Kongl. Kammartjenaren och Direktören Neuman¹⁾ kl. 9 om aftonen tillsagd, att Hs. Kongl. Majt. wille communicera kl. 2 den följande morgon; dertill jag mig beredde och inställde; men mina gjorda Com-

¹⁾ Melchior Neuman, Kongens Kammertjener og siden Directeur i Chirurgie.

munions frågor förosakade uppskof till följande dagens morgon, då jag emellan kl. 2 och 3 skriftade Hs. Kgl. Majt. i anledning af Hebr. 4. 16 och absolverade, hvorpå han af min hand annammade med hjertlig andakt och glädje första gången Herrans Jesu H. Nattward, nemligen den 16 Juni H. Trefaldighets Söndag, då han war sinnad att strax begifwa sig resan at Norska gränsen; men blef dock, på mitt inrådande, quar öfver Söndagen, då jag åtog mig att predika i Hogmässan öfwer Evangelii slut ord Joh. 3. 14. 15.

— den 17 Juni, som war Hs. Kongl. Majts. 35 födelsedag, reste han med et litet följe åt Bohus Län och emot Norska gränsen.

— Samma dag reste jag och begynte examinera och communicera de 6 Lif-Skvadronstroppar, som året förut blifvit upprättade och satte under Kongl. Lifdrabanters Kommando. De låga uti Kantonerqvarter uti nästa socknarne omkring Lund. Jag continuerade detta arbete intill månadens slut.

1717 den 22 September, som var Dnica XIV Trinitatis kl. 3 om morgonen kom Hs. Kgl. Majt. hell oförväntad ifrån Strömstad genom Götheborg till Lund, då han paa 22 timmar hade rest 26 mil. Emedan Posten, som dagen förut ankommit, berättat att han var i Strömstad; ty war ingen anstalt gjord till någon Predikan; utan Hoffolket gick i Domkyrkan; ty måste jag, så snart Öfverste d'Albedyhl¹⁾ lät mig weta ankomsten, uputur Sängen, bereda mig extempore till predikan, den jag höll kl. 8, sedan Konungen med mig i trädgården länge hade talat.

— in Oktobri och de följande vintermånaderna war jeg ständigt hos Hs. Kgl. Majt. och på lediga stunder beskref hvad jag på mina sommarresor hade observeret och antecknat på de orter, som jag i Skåneland hade genomrest. Men som jag

¹⁾ uidentivt Carls tro Ledsager paa hans Toge, Christer Henrich Albedyhl, der 1736 blev Landshövding i Linköping.

icke varit i Christianstad och deromkring, begärde och fick Hs. Majt. tilstånd at göra ditåt en hastig resa.

— den 8 Oktober reste jag ifrån Lund på wagn, utan följeslagare tagande allenast en dräng med mig. Wägarne woro då djupa och gjorde resan nog besvärlig. Jag for dock tämmeligen wida och besåg, utom många kyrkor och sköna herregårdar Christianstad, Åhus, gamla Slottet Lillö, och rudera efter Staden Wä, Hvarest såsom i Kristianstad och Åhus den lärde Prosten M. Liebman gjorde mig följe och allestädes fullkomligt nöje. Sedan jag på flere orter varit och med wälfägnad och heder blefvet bemött, kom jag

— den 15 Oktober till baka till Lund. Dagen derefter hade jag ifrån Arkibiskopen Doct. Matth. Steuchio en angelägenhet att föredraga, då Hs. Majt. mig noga examinerade om min resa, hvad jag observerat det ena med det andra och tyckte der mycket Nådigt om, sägandes emphatice: Det är bättre att resa, än mord läsa en! verba Regia!

— den 1 November communicerade Hs. Kongl. Majt. helt bettida om Morgonen, emellan kl. 3 och 4, sedan jag honom hade skriftat i anledning af Prov. 28: 13. och derpå absolweradt. Hans devotion derunder kan icke beskrifvas ej eller den Nåd hvarmed han mig omfattade. Wid det tillfället att kammartjenaren tog bort altartygen och jag kom till att nämna huru vid hofvet war ingen Winflaska eller oblatask, och icke mer än den lilla kalken, som nu blifvit brukad; sedan de Communion käril som ifrån Stockholm tagits och i fälts brukats wid Hofwet kommit bort wid Pultava; då befallde Konungen mig, att jag skulle låta i Malmö göra nytt, hvad som behöfdes men gifwa först in hos honom dertill förslag.

— den 6 November lät jag i Consistorio uppsätta förslag till en ny hofkalk, med paten, oblatask och 2 kantinflaskor, hvardera om kannerum allt af silfver förgylt; samt kalkduk och kantiner, hvaruti allt kunde förwaras och föras. Dagen efter viste jag det för Konungen, som gillade alt-samman, underskref och befallde görat vackert.

År 1717 den 8 November reste jag in till Malmö och beställde förenämnde Silfwer och det öfriga hvar till sin ort.

— den 22 November reste jag åter till Malmö att emottaga de betingade dyra saker; men som de icke aldeles woro efter aftal färdige, reste jag emedlertid till Bunkeflo, war der öfver Söndagen, lät göra åt Consistorio aulico castrensi ett sigill wäl stickat af stål och paa Måndagen reste genom Malmö til höggvarteret.

— den 28 November uppwiste jag för Kongl. Majt. det gjorda Silfret, som wägte in emot 300 lod allt starkt förgylt; men bägge flaskorna allenast inuti och kostade det 1000 daler silfwermynt kalkduken dyrt broderad 20 fr. och Kantinerna wälbeslagna äfven 20 fr. dito mynt. Altsammans tyckte Hs. ~~Majt. aldeles wäl om och hefalte Öfversten Albedyl.~~ att det utur bokkassan skulle strax betalas, hvilket också skedde. — Samma gång gaf Hs. Majt. med egen hand mig den gamla hitintill brukade litska Kalken, som var Pålskt arbete, wäl förgylt og drefwen tillika med Patener wägte 34 lod, hvilken kalk med inskription under botten, inlagd uti ett foderal, jag år 1724 den 10 Juni skänkte till Ods kyrkio i Westergöthland, min födelse Ort, der han formodligen än är i behåll, mig till en liten åminnelse.

— den 30 November, S. Andreas dag, kom Biskopen ifrån Skara, Doctor Jesper Swedberg till Höggvarteret, hafvandes med sig i följe en Lector M. Sven Walberg. Bemälde Biskop hade hvarjehanda för sig, som icke behagade. Han predikade den 8 Decemher, som war Dnica 2 Adwentus, dermed Konungen sjelf icke war wäl tillfreds och tillsporde mig, morgonen efteråt: hvarföre Biskopen skulle predika? Jag sade att han bad mig icke derom, utan beropade sig på sitt Embete och Eders Majt. befallning. Då sade Konungen: Han har fullmakt at predika i sit stift, och lade dertill: han predikar icke så wäl som för salig Kongen; ty han är nu gammal. — Samme Biskop trängde ock sig fram i Academien med sitt Schibboleth att det i en publik disputation förswara. Men Hs.

Kgl. Majt. kom icke upp, och disputationen aflopp icke aldeles till Biskopens heder och nöje. Han afreste straxt efter Nyårsdagen åter till sitt Skara.

— den 25 December. Juldagen predikade jag för Kongl. Majt. och en mycket ansenlig församling, äfven fjerde och femte dagen, som war en Söndag och slöt vid Kongl. Högquarteret, hafvandes allenast predikat 44 predikningar detta mitt fyrationde ålders år.

År 1718 den 2 Januari, då jag med andra Hofpresterna M. Magnus Salstedt och M. Olav. Stjernman, samt Notarien Dn Marco Klinck, war inne uti Hs. Majts. Sängkammare, och aflade vår enskilda nyårsönskan kl. 3 om morgonen höll han med oss ett märkvärdigt samtal öfwer 2 timmarstid, då han utfrågade hvars och ens födelse Ort släkt, ålder, tjenester etc. Sedan vände sig till mig, bespörjandes mig om Biskoparna i Riket, Gymnasier Akademier och åtskilliga församlingar, serdeles i Stockholm samt om deras tillstånd, hvarvid han lät förstå både hvad kundskap, han egde och nådiga tankar han hade om lärare i synnerhet och igemen om församlingens tillstånd och välstånd. De som med mig woro, och icke hade (såsom jag oftast) hört Konungens samtal, kunde icke till fyllest förundra sig öfwer, wörda och beprisa en så stor Konungs familiarité, ljufliga, milda, grundrika och tillika kristliga uttåtelser. Serdeles var hugneligt att höra, huru noga han efterfrågade och huru mildt han utlät sig om alla de prester, som ifrån krigets början hade tjent i fält, men nu woro här och der vid lägenheter i riket sittande. Konungens sed war, att när han talade med mig, hålla i en min rockknapp och wrida på honom, till han blef lös och föll ned. Till att förebygga detta, hade jag låtit ganska fast sy de 4 öfversta knapparne. När Konungen nu hade länge vridit på en knapp och ej fått honom lös, log han och sade: Herr Magistern har ny rock och en bra Skräddare. Jag hugade mig och sade intet. Efter ett långt samtal och mycken examen, ginge vi med glädje uti från en blid konung.

Detta årets Januario och något in uti Februari månad, war helt sträng winter i Skåne, att man tänkte, det sundet emellan Skåne och Seland skulle frysa till. Den Danske Konungen fruktade för visite af K. Carl ifrån Skåne. Man kunde med perspectiver granneligen se, huru de danske dagligen sågade och bröto isen fram för Köpenhamn. Men ett infallande töwäder och derpå infallande wästsunnanwäder frälste dem ifrån all den fruktan.

Under warande winter fick dock jag åka på släde i Skåne, hvilket der sällan sker med bekvämlighet. Med Konungens Permission tog jag mig före, det jag 2 gånger året förut gjort hade, att examinera och communicera Lif-Squadronstropparne, som lågo uti närmaste socknarna om höggvarteret. Jag reste ut första andra och tredje dagen, gjorde min sysslo och kom med släda lyckeligen åter till aftonen. Men fjerde resan aflopp för mig snöpligen. Som jag hade något längre wäg till fjerde troppen eller till Gudmundstorp, nemligen $2\frac{1}{2}$ mil; så åkte jag ut om aftonen förut. Men om natten bröt wintern upp och tog ett så snöpligt afsked, at om morgonen icke tecken syntes efter honom. Jag war glad att min dräng wiste wägen till Lund efter häst och sadel, hvorpå jag i djup orenlighet måste rida till baka och lemna åketyget efter mig i Gudmundstorp Prestegård, der det än lär stå. Se så swckfull er den skånska wintern.

— den 14 Februarii hände mig den sorgen att min halfbroder Johan Ryzell, en ganska qwick yngling, då fältwäbel vid Øfwerste Beckers Regemente i Malmö föll sig döds genom wallen neder i wedkällaren. Jag sörjde honom rätt mycket; ty jag två dagar förut hade honom hos Amiralen Claes Sparre rekommanderat och fått hand derpå, att han skolat blifvit Löjtnant under hans Marine eller sjögaste regemente. Han begrofs i Malmö och der hvilar han.

— den 10 Martii om morgonen kl. 4 kommunicerades Hs. Kongl. Majt., sedan jag skriftat i anledning af 1 Reg. 19: 7 och absolverat, med lika andakt, som de förra gångerna.

Samma dag kl. 6 matut. reste han med ett stort och präktigt följe till Wermeland till att der möta sin syster i Kristinehamn, der systren Arf Princessan Ulrica Eleonora ifrån Stockholm wid samma tid hade sig äfven med Kongl. prakt infunnit.

Under Konungens frånwarande gjorde jag hvarjehanda små lustresor hit och dit i landet, men vägarne woro den tiden ganska swåra.

År 1718 d. 17 Maj kl. 3 om morgonen kom Hs. Kongl. Majt. åter till Lund, sedan han något öfver 2 månader varit ifrån oss, och i medeltid, efter några dagars umgänge med arfprinsessan, besökt hela gränsen emot Norge och fogat allahanda anstalt till det, som han i sinnet hade. Han hade när han ankom inom ett dygn ifrån klockan 4 om morgonen till kl. 3 den andra dagens morgon ridit öfver 30 mil ifrån Wenersborg genom Götheborg, hvilket mångom förekommer otroligt. — Så snart hans ankomst blef mig berättad uppwaktade jag honom och fann honom helt glad och munter, såsom hade han hela natten hvilat. Jag betygade min underdåniga glädje. Han berättade huru han rest förbi åtskilliga, som hade före honom afrest. Jag predikade då, som war Böne Söndagen, och fick efter middagen föredraga några angelägenheter, som hos mig voro samlade.

År 1718 d. 26 Maji gick jag, dock med Konungens samtycke, till fot till Malmö, emedan det war skönt wäder. Mitt ärende war att besöka Gouverneuren Generalen Skytte¹⁾, som för kallbrand skull hade lätit såga benet af sig. Jag hade tagit inköparen Melchior Henckel i följe med mig för roskull. När wi hunnit en half mil till Upåkra kom Hs. Majt. efter oss och frågade, hvorföre jag gick och hvart jag ville. Han reste sedan intill Gouverneuren, bådade för mig, mötte oss och sade, att Gouverneuren lefver, och väntar mig. Hs.

¹⁾ Carl Gustaf Skytte, der havde udmærket sig i Krigen mod Russerne, døde som General og Gouverneur i Skaane.

Majt. gjorde sig sådant nöje af denna min fotresa att han för Ombuds råden och andra berättade såsom något underligt, att jag brukade Apostla häster. Gouverneuren tröstade jag best jag kunde och spisade middag hos honom. Men några timmar derefter, dödde han med stor frimodighet under kristlig andagt. Jag bådade om aftonen i Malmö och gick andra dagen åter till Lund.

— den 10 Juni kl. 3 om morgonen communicerade Hs. Kgl. Majt. af mig fjerde och sista gången. Mitt skriftermål var af Ps. 32: 5. Hwad hjertelig glädje han och då gjorde mig med sin andakt det wet Gud. När då han så som de förre gångerne, frågade mig, om jag hade nogot att begära och yrkade på, at jag skulle något bedja, då sade jag: Nådige Herre, jag begärer ingen ting för mig, mer än få njuta framgent den Nåden att upwakte min Nådiga Herre; men emedan jag nu befaller, will jag underdånigst bedja, att Nådige Herren (så kallades han i samtal) täcktes förse akademierne med qvicka och dugtiga Theologis, emedan de fleste, som studera, wilja blifwa Prester och behöfwa grundlig underwisning i Theologien, den dem somligastäds felar; emedan Theologiæ Professores äro gamla och utarbetade. Härpå begynte Kongen fråga: hvilka woro Theologi i Upsala Åbo och Lund? De räknades alla upp. Ingom tillade jag annat, än det som godt och hederligt war, och att de woro wärdige befordran til Biskops Embeten. Men när vi kommo till Lunds Theologos, Humerus och Hegard, ty Stridsberg war död, då sade Konungen sjelf om Hegard: wår wärd¹⁾ kan och duger ingen ting. Alltförilla sade jag. Konungen frågade mig, om jag wille blifwa der Theol. Professor? Jag swarade: om Nådige Herren så befaller. Han sade: Magistër skal wäl blifwa annat; men hvem få vi här till Professor? Jag nämnde Adjunct. Theologiæ i Upsala. M. Jacob

¹⁾ Konungen bodde i Lund uti Prof. Hegards gård, hvilken nu tillhör Lunds högre Elementarläroverk.

Benzelium. Kongen sade: Hans fader har läst för oss, och Landshöfdingen Per Ribbing har rekommenderat honom till Hedemora efter Rabbenius; han är icke gammal: är han lärd och duger till Theologiae Professor? Jag sade: hvad jag viste och med sanning kunde, ty blef detta ordet af Konungens mun slutet på den discourssen: Han skall blifva. Han blef ock, fast Biskop Linnerius tyckte icke synnerligen derom, han wardt sedan Biskop i Götheborg och sist Archibiskop; dödde under riksdagen år 1747. Konungen frågade vidare: om jag hade något att begära? Jag sade att det wore wäl om en M. Erik Siberg finge blifva Notarius här vid Fält Consistorium, emedan Herr Klinck som härtil varit, hafwa fått Swedala Pastorat. Och ytterst nämnde jag, att min broder Lieutnanten Jacob Rhyzell, som är fången i Glyckstad har icke fått här hemma sin lön efter Konungens förra Resolution och befallning. Konungen sade: Han bör hafva. Herr Magister skrifver oss till på Strömstad, så skall han få. Derméd trädde jag ut med inbördes wälsignande.

— den 11 Juni kl. 5 om morgonen resta Kongl. Majt. ifrån Lund sista gången och kom aldrig åter. Hans resa war åt Bohus Län till Strömstad. Han tog ingen med sig utan allenast Sekreteraren Olof Cederström Kapten af Gardet.

— den 12 Juni skref jag ett litat handbref till Hs. Kongl. Majt. på Strömstad i underdånighet påminnandes om M. Siberg och min Broder.

— d. 21 Juni kom Posten ifrån Strömstad hvormed Hs. Kongl. Majt. mig med sin egen Kongl. hand svarade, bestående brefwet af 5 rader och detta innehåll att Öfverste Mentzer fått befallning om min broders innestående lön och att M. Siberg blifver Notarius. Öfverst stod Herr. Magister och nederst farväl. Carolus. Notariifullmakten sände till mig under Couvert Secretair Cederström, som uti bref till mig berättade att han nämnt mig till att komma efter hans Swåger M. Camen till S. Catharina församling i Stockholm; men att Konungen då sagt: Mag. Rhyzelius will icke ifrån oss.

År 1718 den 9 November gåfwo vi oss ifrån Gunnarsbyn¹⁾ till att gå in uti fiendaland det danska Norge. Wägen war öfver höga fjäll upp och utför branta klippor genom trånga stigar. Öfverst på fjällen war swåra kalt och owägdadt. Tecken syntes fuller att en marsch fordom deröfver skett; men kaffebroar som då blifwit gjorda woro alldeles uppruttnade. Oss mötte den dagen allahanda swårigheter. Wårt pagage blef straxt efter oss; ty hade wi allsintet, hvarken för våra hästar eller för oss sjelfwa. Till min lycka hade jag hos mig litet sucharie-bröd och en liten korg boutelj bränvin i böxe säcken. Wi marscherade hela dagen. När wi på sista fjällen gjorde pisshalt, inemot aftonen, kom Kongl. Majt. sjelf tredje emot oss och gaf oss mod. När vi wid solens nedergång war komne till fjällets precipice eller brandthet in emot Fredriks-hall, så att wi hörde stycke skotten ifrån fästningen och såge fiendens läger med sina eldar omkring liggandes framför oss på Ida slätta gärde, då ställde Konungen Hofpukaren med hoftrumpetarne 4 å hwardera hans sida i längden ut åt bergsklintarne, med befallning att fältmusiken skulle begynna låta höra sig så snart marschen syntes wara med sitt awantgarde nederkommen af fjället neder på slätten, och continuera sedan långt inpå natten. Marschen skedde en man högt; dock kunde fienden i månskenet ej annat se, än 3 å 4 man war i hvar led. Wi woro knappt 600 man, som hunnit fram att göra följe. Wi marscherade helt långsamt, under ett högt och wida gällande Puke och trumpeteklang icke 2000 steg ifrån fiendens eldar, linea recta till gården Strömen wid en wik af Ida fjord. Fienden hade dragit sig ifrån gården in i sitt läger, slagit fönstren utur stugorna, lemnat efter sig många döda hästar på platsen, särdeles hopetals wid en bäck, som wid gården inlopp i fjorden. De hade ock låtit efter sig ett stort antal grankojor, som kommo oss wäl till pass, att krypa in uti den kalla natten. Då våre hästar åto upp tak och

¹⁾ Gunnarsboen ligger lige Øst for Enningdalens Kirke.

wäggar af kojorna; jag menar granriset, ty annat war icke till fångs. Konungen herbergerades och någre Herrar med honom, i gårdens wåningsrum. Det war en farlig och orolig natt, farlig, ty fienden, som spordes warit 12 å 13000 man, hade kunnat taga oss bort, såsom råttor i en fälla, om han wisst huru få wi woro och icke inbillat sig att Konungen hade anmarscherat med Storarmeen. Orolig icke allenast af Puke af trumpetandet, som till oss hördes ifrån fjället med starkt Echo och annat sorl och buller å alla sidor, utan ock af continuerligt kanonerande åt oss ifrån fästningen, hvarifrån en sandås skiljde oss, ty gingo alla stycke kulorna öfver oss ut på fjorden och dränkte sig genom isen med ett faseligt råmande. Wid midnattstid gick månen neder. Då blef mörkt såsom en säck omkring oss. Straxt derefter kommo till oss i mörkret 400 man Dragoner och efter dem på en annan wäg, en bataljon eller 4 Kompanier Skaraborgs, Westgöthar, och sist Öfversten Rosikaschi med sina 200 Polackar. De lade sig hvar på sitt ställe på gärdet, som vi hade kommit öfwer, och gjorde hos sig matta eldar. När det tycktes vilja dagas, begyntes med Hofpukorne, som woro wäl stora, och af silfver och med trumperterna (wid midnattstid woro ifrån fjället nederkomne till oss) att gifwas tecken till Marsch. Konungen som hade i mörkret besökt de ankomna troppar, hördes bredwid oss ropa Marsch. Drabanterna med Lifsqvadron stego till häst och marscherade. Wi, jag med min Stjernman, och Ombudsrådet Feiff med några af Kanseliet wiste icke, hvad å färde war, eller hvad Konungen wille taga sig före. Wi både fruktade och grufwade oss, när wi hörde att Puk och Trumpetarne drogo sig åt fiendens läger. Men sedan finge wi weta att fienden hade hela natten marscherat i tysthet af, förbi Tisterdalen öfver Tisterdalswattnet inåt landet och satt sig omsider på hinsidan om Glomen 8 mil derifrån. Wid vår ankomst om aftonen hade han begynt att bryta upp, hvilket de förståndige hade sig kunnat deraf sluta att fiendens eldar hele natten syntes förmindskade blifvit.

— den 10 November hade begynts med den redan nämnda anmarschen till fiendens läger När det fanns wara tomt och öfvergifwet, kom Konungen till baka till Strömen helt glad, och berättade om fiendens retirerade, och då war det halfdager. En timma wid pass derefter, kom Rosikaski med sine Polackar. Han hade wid Tistedalen hunnit fiendens eftertroppar, sablat ned några, fått tre gemena fångar och wid 10 å 12 hästar. Af honom och fångarne fick Konungen weta, att fiendens armee werkeligen efter ordres drog sig undan, derföre tog han de 400 Dragoner, och ryckte efter fienden. Han lemnade oss den dagen i hjerteligt bekymmer. Wid middagstiden kom omsider vårt Pagage till oss med uthungrade hästar, men fienden hade i sitt läger, som bestod af idel gran-kojor lemnat så mycket fourage, som wi behöfde.

— den 11 November war oss en ängslig dag. Ty Konungen hade hela natten varit ifrån oss och ingen wiste hwar han war, hvad wäg han tagit eller huru honom gick. Men midt i ängslan fingo wi tröst. Ty kl. 8 matut. kom ifrå honom en kapten med ordres til marsch eller uppbrott, hvilken berättade, att Hs. Majt. hade dagen förut med sina Dragoner gått förbi Fredrikshall, der swängt sig åt wenster till den Danske Skansken Spåndal¹⁾, som låg i præcipienten å norska sidan wid Swinesund, kommit likasom öfverhufvudet på en Dansk Major, som låg på berörde Skantz med 200 man och ett starkt Artilleri, tagit honom utan något Skott till fånga, straxt befallt brygan utläggas öfver Swinesund, hvilket ock skedt, så att de å den sidan samlade Regementen woro redan i full marsch öfver bryggan till att instänga Fredrikshall med belägring å den sidan. Denna berättelse gjorde oss glada och straxt färdiga till uppbrott med de regementen, som imed-

¹⁾ Ved Swinesund hade de Danska nederlagt öfwer tu års arbete, med åtskilliga fasta wärck til at förhindra de Swenskas öfvergång; men så snart desse kommo antågande, utan at göra ett enda skått droge sig de Danska öfwer hals och hufwud undan till Glommen. Nordberg II, 677.

lertid hade samlet sig till oss. General M. Gjerta¹⁾ med Drabanterna och Lif-Skvadron marscherade först och jag följde honom. Wi gingo öfver en Ås eller höjd midt för fästningen, utur hvilken fienden utan återvända kanonerade på oss; men gjorde oss ingen skada; ty kulorna gingo öfver oss upputi berget och skogen. När wi kommo in till den anseende och af fienden öfvergifna Tisterdals Skantz²⁾ kom Konungen emot oss uti en gammal dragon kappa; ty det war ganska bistert urewäder. Han hälsade på något hvar. Red och till mig, frågade om jag frös? huru jag mädde? och sagde: Magistern skall bli Biskop i detta land, ty alle danska Prester skola ut. Jag som hade dragit Karpusen neder swarade föga mer än jag icke tyckte om det talet. Wi höllo der wäl två timmar, medan regementerna marscherade oss förbi. Imedlertid slog Qvartermästaren Maydel i snön et läger åt oss, der wi skulle hafwa vinterläger uti granriskyddor, hvilket syntes blifva funest och uselt. Men wid wi stodo omkring Konungen, kom Öfverste Stenflycht³⁾ likasom flygandes åt Tisterdalswattnet med 30 man af sin Granader bataljon, gjorde Konungen reverence och berättade, att ordres voro gifna, det landet allt upptill Glomen, skulle plundras och brännas. Straxt resolverade Konungen att Cavalleriet i 3 Columner skulle gå in i landet. General Gjerta fick ordres att föra en den medlersta, bestående af hofstaten, Drabanter, Lif-Skvadron, Westgöthar etc. Si så sluppo wi det tillämnade vinterläger i snön. Marscherade mot qvällen genom Tisterdalswattnet och hunne 1½ mil i mörker och orenlighet till en öfvergifven by, der jag med två bättre Herrar spisade och sofve i en dock ny swinstiga. Byens namn finge wi icke då weta.

År 1718 d. 12 Now. marscherade wi en swår och djup

¹⁾ uden Tvivl den berømte Carolin Johan Gierta, der var høit skattet af Carl og døde 1740.

²⁾ sammenlign Nordberg II, 677.

³⁾ Johan Stenflycht, der 1716 blev adlet og senere blev Overkommandant i Hamborg.

wäg, och hunne icke länger än 2 mil till Danekyrka¹⁾, der wi lades omkring byarne, uti hvilka allt folket med boskapen war afwikit; men foder war för hästarne öfverflödigt. Stentorp²⁾ hette gården, der jag med 2 andra logerade öfver natten. Der stod grytan på elden full med mjölk, när i kommer fram om aftonen.

— den 13 Nowember gingo wi öfver ett fjäll och kommer 1½ mil till Kockestad³⁾ Prestegård, som war stor innebygd och rödfärgad. Ett Swenskt parti lifdragoner woro der före oss, som hade der illa hållit hus. Derfor Gener. Gjerta dem hårdt tilltalade. De måste ut och wi blefwe der qvar. Om natten kom Kyrkoherden M. Paul Christersson lönligen till mig. Jag skaffade honom till tals med Generalen. Af honom begärde han icke mer än att Hans Bibliothek måtte skonas, hvilket honom och tillsades. Salen, uti hvilken det stod (Dragonerne hade der inledt sina hästar och gjort en brasa af några folianter) stängde jag till dörrar och fönster igen, förseglade låsen med Generalens sigill och satte derwid en sedel med Generalens namn och förbud att ingen skall röra Prestens böcker.

— den 14 Nov. Gåfvo vi oss på wägen åter öfver ett fjäll och komne till oxare (?) uti Musie⁴⁾ socken, der rastade öfver d. 15. Landet war angenämt och tämeligen wäl bebyggt, liggandes i en behaglig dal emellan twänne fjäll. Här begynte qvinfolken låta se sig, sedan det spordes att wi icke, såsom fiender foro fram, utan skickade oss fridsamma emot dem.

— den 16 Nowember, gingo wi uti våra Ståndqvarter i Esberga socken icke långt ifrån Floden Glomen, 8 mil ifrån Fredrikshall. Och blef jag lagd i en liten gård Longanäs, der 14 Danska Dragoner hela sommaren och hösten legat hade; dock war der nog hö och hafre till foder. Jag tog med mig

¹⁾ Degernes Kirke mellem Fredrikshald og Rakkestad Hovedkirke.

²⁾ uidentivt Stensrud, en Gaard S. for Degernes Kirke.

³⁾ Rakkestad.

⁴⁾ maaske Feilskrift for Ous, Annex til Rakkestad.

i qvarteer Mag. Stjernman och Chyträus samt Drabant Kommissarien Jöran Malm, en lärd och qvick man, som sedan blef assessor och sist Hofrätts Råd i Åbo. Min wärd het Gulbrand Gulbrandsson, som höll sig mest på hinsidan Glomen, kom dock hem på slutet; Hans hustru en ful Kärring wiste sig ganska förskräckt, när wi kommo fram, gjorde knäfall och tigde lif; men sedan herbergerade hon oss wäl. Slagtade, bryggde, tog fram sängkläder etc. Som våra drängar grufwade sig för det der brukade läfs bröd af hafre. Wisade Gumman hvad hon i skogen hade i kulo undangömt både råg och korn. En min dräng fick allena följa med kärringen att om nattetid hemta hem 2 tunnor af hwardera slaget. Jag lät mina drängar mura en bakugn och bakade på svenskt manér kosteligt bröd, och kärringen lärde sedan af dem. Slagt kreatur og mjölk hwar dag fick jag ifrån en annan gård, som war gifwen till forage qvarter. Jag mådde der rätt wäll och hade så indelt matordningen att M. Stjernman war Panifex, Malm war Carnifex brydde sig om stekar och köträtter och Chyträus war Pultifex. Salt, Speceri och win begynte blifwa brist på; ty sände jag efter det till Strömstad såsom rätt nu skall sägas. Imidlertid

— den 18 Nowember skref jag hela dagen bref till bekanta och wänner i Sverige och war som snarast till middagsmåltid hos General M. Gjerta, som hade sitt qvarter knapt ett musketeskott ifrån mig i en stor gård.

— den 22 Nowember communicerade jag Öfwersten Gref Carl Emil Lewenhaupt¹⁾ med några af Drabanterna och en del af Lifsqvadron.

— den 23 Nowember communicerade General Maj. Gjerta tillika med flere Herrar af Drabant Corpsen. Och samma dag mot aftonen bröt bemälde General, efter undfångne

¹⁾ Han havde kjæmpet ved Malplaquet, Gadebusch og med Carl 12 paa Rügen. Han blev siden (1734) Landmarskalk, fik Anførselen over den svenske Hær i Finland mod Rusland, var uheldig, blev offret Folkets Forbittrelse og halshuggen.

ordres upp med 2000 hästar emot Blockars¹⁾ Skans; med honom gingo några Drabanter og 150 man af Lifsqvadron de öfrige voro detacherade af hans colomne.

— den 24 Now. om morgonen fick jag bref ifrån Ombuds Rådet Baron Casten Feiff²⁾, att jag måtte skynda mig in till Högqvarteret; emedan Hs. Majt. hade låtit förstå att han wille Communicera. Jag gaf mig strax på vägen med en dräng och sedan jag mot aftonen hade spiset hos Öfversten Löwenstern i Rackstad³⁾ och rest nästan hela natten kom jag

— den 25 Now. helt bittida till Högqvarteret i Tisterdals Skants, fick straxt uppvakta Hs. Kongl. Majt., berättade mitt ärende; men fick till svar, att jag skulle dröja till morgonen. Derföre, sedan jag något hade sofvit hos Sekret. Olav Cederström, passerade jag den dagen i buller och orenlighet i neder i lägret hos många missnöjda bekanta. Emot aftonen wiste jag åter mig för Hs. Kongl. Majt., när han kom helt oren utur Aprocherna wäntades närmre ordres om min tillämnade förrättning. Men Herren war så full med tankar och omgifwen med sysslor, att jag icke fick tala med honom. Jag bad Öfversten Carl Cronstedt⁴⁾ påminna derom. Han lofwade men sade dock, att det war icke tid. Jag sörjde deröfver hela natten. Följande Morgon helt bittida war jag åter till hands, anmälde mig och kom in, då Konungen med Nådig mine sade: I Jul när detta buller är förbi vilja wi communicera. Emedlertid reser Herr Magistern till sitt qvarter.

¹⁾ Blakjer Skandse i Urskog Prestegjeld ved Glommen.

²⁾ Carsten Feiff, en af Carl XII meget brugt og yndet Mand, der havde været Statssecretair, Landshovding m. m., men nu var Ombudsraad ved Krigsexpeditionen. Han blev 1723 Præsident i Statscon-toiret og døde 1739.

³⁾ Didrik Löwenstern. Han havde ogsaa fulgt Carl XII paa Toget til Norge 1716, blev Gen.-Lieutn. 1737, † 1740.

⁴⁾ Carl Cronstedt. Han havde kjæmpet ved Narva, Pultava, Helsingborg og Gadebusch, havde store Fortjenester af Artilleriet, døde 1750 som General.

War det sista Ord, som den salige Herren till mig talade. Jag wälsignade honom, tog afsked af de närvarande Herrar, gaf mig, full med ängslan, på återresan och war innan det dagades en mil på hemvägen. Bette och hvilade 2 gånger om dagen hos bekanta Officerare och war kl. 8 om aftonen till baka i Longanäs.

— den 27 Now. affärdade jag en min dräng med en packhäst till Strömstad, till att dädanhemta speceri, salt och win ett ankar Pontak och ett ankar franskt. Han hade 12 mil dit och kom icke tillbaka förrän den 2 December och hade illa fördärfwat en min häst. Imedlertid

— den 28 Now. kom General Gjerta igen med sitt Detachment och hade ingenting uträttat emot fienden.

— den 29 Now. spisade jag tillika med honom och flere Herrar hos Drabante-quarttermästaren Carplan.

— den 30 Now. som war S. Andreasdag, tillika förste Advents Söndag predikade jag i Edsberga kyrka och hade en talrik Communion.

Obs. På samma dag om aftonen kl 9 blef K. Carl den Tofte, Swea og Götha Rikes makalöse Konung inför Fredrikshall i Norge uti Aprocherna af en kula tvärt genom Tinningarne till döds skjuten, då han stod: Sic oportebat imperatorem stantem mori. Hwilken war hans baneman det wet och dömer Gud, om den war Dansk eller Fransk. Svensk kan han ingalunda hafwa varit; ty af sina undersåter hade den Konungen med högsta rätt så almän både wördnad og kärlek att ingen Konung slikan före honom haft, eller efter honom få kan. Ingen infödd i riket war, som icke af hjertat beklagade detta dödsfall med Jeremia ord: af vårt hufvud är Kronan fallen. Ach! we! att wi så syndat hafver. Threni 5: 16.

Huru han saknades lång tid efter sin död, det skall Historien wittna om det lägerwall i hvilket hela riket derefter ju länger dess mer stupade.

Som jag med skäl menar att jag better än 1000 andre

känt konungens hjerta; så kan och bör jag, här och allestädes med osviklig wisshet betyga, att han war af hjertat Gudfruktig och andäktig i bönen och all annan Gudstjenst; Han war wis og förståndig i allting, rättrådig och tillicka mild. Beklagade ofta i samtal med mig sitt rikes uti råkade wederwärdighet och hoppades, att när han finge frid och kommer till Stockholm, skulle allt snart blifva botadt. Med ett ord: Hans lefwerne och regering war sådan, att honom sker orätt om hans åminnelse icke blir i wördsom wälsignelse ewärdeliga.

(Lika lydande med Biskup Rhyzelii handskrift; intyger

E. G. Bring,

Rhyzelii åttonde efterträdare på Linköpings
biskopstol, sedan jemnt etthundrade
år förflutit efter hans död).
